

Eline Pettersen

"A bæstemor hu fræse rundt med støvsuger"

En sosiolingvistisk studie av den preproprielle artikkelen i Trondheim

Masteroppgave i lektorutdanning i nordisk

Mai 2023

Eline Pettersen

"A bæstemor hu fræse rundt med støvsuger"

En sosiolingvistisk studie av den prepropriele artikkelen i Trondheim

Masteroppgave i lektorutdanning i nordisk
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne oppgaven er en sosiolingvistisk studie av den preproprielle artikkelen i Trondheim. Korpusmateriale fra 1970-tallet og eldre lokal dialektlitteratur fra så langt tilbake som sent 1600-tall, viser at den preproprielle artikkelen tradisjonelt har vært et språktrekk som har blitt mye brukt i Trondheim. Formålet med oppgaven er å undersøke bruken av artikkelen i dag, og om det finnes aldersvariasjon i bruken av den. Gjennom det jeg har valgt å kalle for «eksperimentell informantsamtale», hvor artikkelen har blitt framprovosert, har jeg samlet inn data som viser at artikkelen forekommer svært sjeldent og sporadisk i trondheimsdialekten i dag. Samtidig viser datamaterialet også at eldre trondheimere bruker den preproprielle artikkelen mer enn yngre trondheimere, hvor de to yngste informantene ikke brukte artikkelen i det hele tatt. Dersom man støtter Labov sin tanke om å studere språket synkront i *tilsynelatende tid*, for å kunne se hvordan språket vil se ut i *reell tid*, vil man kunne anta at vi står ovenfor en pågående språkendring knyttet til bruken av artikkelen i Trondheim. Samtidig er blant annet *age-grading* et begrep som gjør det problematisk å trekke konklusjoner om fremtidens språk. Selv om det er vanskelig å si konkret hvordan situasjonen for den preproprielle artikkelen vil være i fremtiden, viser resultatene mine fortsatt at artikkelen står i en tilbakegang i Trondheim. En mulig forklaringsfaktor for tilbakegangen kan derimot komme fra standardspråkpåvirkning.

Abstract

This thesis is a sociolinguistic study of the preproprial article in Trondheim. Corpus data from the 1970s and old literature on the local dialect from as far back as late 1600 shows that the preproprial article traditionally has been a language feature that has been used a lot in Trondheim. The purpose of this study is to survey the use of the preproprial article today, and to see if there is an age difference in the usage of it. Through my method, which I have called “experimental informant conversation”, where the preproprial article was provoked, have I gathered data that shows that the article appears rarely and sporadically. At the same time, the data also shows that the older speakers use the preproprial article more often than the younger speakers. My two youngest informants didn’t use the article at all. If one supports Labov’s idea about studying language in *apparent time* to find out how the language will look in *real time*, one could assume that the preproprial article in Trondheim is under a process of language change. At the same time is *age-grading*, among other things, a term that causes problems in assuming how the future language will look like. Although it’s hard to say something concrete about the situation for the preproprial article in the future, my results still shows that the article has lost ground in Trondheim. One possible explanation for this comes from impacts from standard language.

Forord

Takk til veileder Stian Hårstad for god veiledning, gode tilbakemeldinger og støtte i en hektisk masterhverdag. Sist, men ikke minst, takk for at du alltid svarer på mail, både på stort og smått.

Takk til de andre masterstudentene innenfor sosiolingvistikk for tilbakemeldinger, gode samtaler, og for arrangement av skrivepress og andre møter for å snakke om masteren.

Takk til studievenninner, familie og tidligere praksislærere for god hjelp til å finne informanter.

Takk til venninnene mine (ingen nevnt, ingen glemt) for lunsjpauser, filmkvelder og flere sosiale sammenkomster. Dere har gjort masterhverdagen bedre, og ikke minst gjort siste del av studietiden minnerik.

Takk til Trine Øie Ulleland for å ha vært min trofaste støttekontakt gjennom hele studieløpet, og spesielt i masterprosessen. Bare send vippskrav.

Takk til familie og kjæreste for støtte i en periode hvor jeg har vært mye trøtt og sliten.

Og til slutt, takk til Dragvoll for fem fine år.

Eline Pettersen (mai, 2023).

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	v
Abstract	vi
Forord	vii
1 Innledning	1
1.1 Formål og avgrensning	1
1.2 Hypotese og forskningsspørsmål	1
1.3 Oppgavens oppbygning	2
2 Prepropriell artikkel i norsk	3
2.1 Proprium og appellativ	3
2.1.1 Proprium	3
2.1.2 Appellativ	4
2.2 Proprielle artikler	5
2.2.1 Prepropriell artikkel.....	6
2.2.3 Psykologisk distal demonstrativ	10
2.2.4 Utbredelsen av den prepropriele artikkelen i Norge	10
2.2.5 Historisk bakgrunn	12
2.2.6 Tidligere forskning på prepropriele artikler i Norge	13
2.3 Trondheim by og eksistensen av prepropriell artikkel i eldre talespråkkorpus	14
2.3.1 Trondheim by	14
2.3.2 Prepropriell artikkel i Trondheim fra korpus og lokal dialektlitteratur	14
2.4 Sosiolingvistisk aldersvariasjon	17
3 Metode	19
3.1 Valg av metode	19
3.2 Eksperimentell informantsamtale som metode	20
3.3 Gjennomføring av eksperimentell informantsamtale	22
3.4 Valg av informanter	26
4 Analyse	30
4.1 Funn fra informantsamtalene	30
4.1.1 Yngre informanter	30
4.1.2 «Mellomgruppen»	30
4.1.3 Eldre informanter	31
4.1.4 Alle informantene.....	31
4.2 Analyse av den prepropriele artikkelen i Trondheim	33
4.2.1 Slektskapsord.....	34
4.2.2 Kjendiser og kjente karakterer	35

4.2.3 Tilfeldige navn og karakterer	36
4.2.4 Fornavn.....	37
4.2.5 Etternavn	38
4.2.6 Fornavn + etternavn	38
4.2.7 Hankjønnnavn og hunkjønnnavn	40
4.2.8 Aldersvariasjon i bruken av prepropriell artikkel.....	41
4.2.9 Navn uten prepropriell artikkel	42
4.3 Metodekritikk.....	43
4.4 Oppsummering.....	45
5 Diskusjon	46
5.1 Aldersvariasjon i reell tid og tilsynelatende tid	46
5.2 Standardspråkpåvirkning som mulig forklaringsfaktor	48
6 Avslutning	50
7 Litteraturliste	51
Relevans for læreryrket	56

1 Innledning

1.1 Formål og avgrensning

Formålet med denne oppgaven er å undersøke bruken av navneartikler i muntlig tale i et språksamfunn i Norge. På grunn av oppgavens omfang har jeg valgt å avgrense oppgaven til å undersøke bruken av navneartikkelen prepropriell artikkel i Trondheim. Prepropriell artikkel er et foranstilt pronomen til personnavn, som for eksempel «**han** Stian» eller «**ho** Eline». Formålet med oppgaven er å kartlegge variasjonen i bruken av den prepropriele artikkelen i muntlig tale i Trondheim. Den prepropriele artikkelen har hatt større utbredelse i Norge tidligere, enn hva den har i dag. Med dette er det antatt at denne navneartikkelen er i tilbakegang, slik som blant annet Håberg (2010) skriver om fra dialekten i Voss, hvor de eldre talerne bruker artikkelen hyppigere enn de yngre. I tillegg har artikkelen tidligere blitt brukt i Oslo-området, men i dag er den, ifølge Johannessen (2015), gått ut av bruk moderne talespråk i Oslo (s. 291–292). Derfor kan det være ekstra interessant å studere den prepropriele artikkelen i et annet bymål, for å se om artikkelen står i tilbakegang andre steder også. Navneartikler har ikke blitt forsket på i særlig stor grad, og har heller ikke blitt undersøkt i Trondheim. Derfor vil denne oppgaven kunne bidra til mer kunnskap på et underbelyst felt.

1.2 Hypotese og forskningsspørsmål

I min utforsking av den prepropriele artikkelen i Trondheim går jeg ut fra en hypotese om at de eldre i Trondheim bruker artikkelen oftere enn de yngre, og at den prepropriele artikkelen dermed kan stå i fare for å forsvinne fra trondheimsdialekten. Med dette som grunnlag har jeg utformet ulike forskningsspørsmål som kan være interessante å finne svar på:

- I hvilken grad blir den prepropriele artikkelen brukt ved slektskapsord som «mamma» eller «bestefar»?
- I hvilken grad blir den prepropriele artikkelen brukt når man snakker om kjente personer eller karakterer (kjendiser, Gud/Jesus, tegneseriefigurer o.l.)
- I hvilken grad blir den prepropriele artikkelen brukt foran personer/karakterer man ikke kjenner til?

- I hvilken grad kan den preproprielle artikkelen brukes foran etternavn?
- I hvilken grad finnes det variasjon i bruken av den preproprielle artikkelen relatert til propriets genus?
- I hvilken grad er det aldersvariasjon i bruken av den preproprielle artikkelen?
- I hvilken grad kan man si at den preproprielle artikkelen er på tur til å forsvinne i trondheimsdialekten?

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt inn i seks kapittel. I kapittel 2 tar jeg for meg det teoretiske grunnlaget for studien min. Der har den preproprielle artikkelen fått størst plass. Hovedfokuset ligger dermed i hva artikkelen er, hvordan den blir brukt, hva den blir brukt til, utbredelsen i Norge og ei kort historisk innføring, både generelt i Norge, og mer spesifikt om Trondheim. I tillegg tar jeg også for meg litteratur som omhandler proprium og appellativ. Sist i kapittelet kommer det en kort redegjørelse av aldersvariasjon, med utgangspunkt i Labov sine tanker om *apparent-time* og *real-time*. Kapittel 3 tar for seg metoden jeg har brukt for å undersøke den preproprielle artikkelen i Trondheim. Her tar jeg for meg hvordan jeg utførte selve datainnsamlingen, og ulike tilnærminger og refleksjoner som dukket opp både før og etter innsamlingen. Kapittel 4 er analysekapitlet. Her blir funnene fra datainnsamlingen presentert, hvor de deretter blir analysert. Samtidig vil det også bli kommentert ulike faktorer som kan ha hatt påvirkning på funnene fra datainnsamlingen. I kapittel 5 kommer det en diskusjon av resultatene fra analysen. Diskusjonen vil være knyttet til aldersvariasjonen i bruken av den preproprielle artikkelen, og om standardspråkpåvirkning kan være en mulig forklaringsfaktor for tilbakegangen av den preproprielle artikkelen i Trondheim. Kapittel 6 er det siste og avsluttende kapitlet.

2 Prepropriell artikkel i norsk

I det følgende kapitlet vil jeg gjøre rede for proprium, appellativ og den prepropriele artikkelen. Det er den prepropriele artikkelen som vil få størst plass, og framstillingen vil inkludere forklaring på hva artikkelen er, når de første funnene av artikkelen har blitt gjort i norsk, hvordan det brukes og utbredelsen i varianter av norsk. Jeg vil også vise til tidligere forskning som har blitt gjort på den prepropriele artikkelen i norsk. I tillegg tar jeg utgangspunkt i korpusmateriale og lokal dialektlitteratur for å gi et bilde av hvilke tendenser man kan se ved bruken av den prepropriele artikkelen i Trondheim på noen tidligere tidspunkt enn 2023. Avslutningsvis kommer en kort redegjørelse av aldersvariasjon, som videre skal diskuteres nærmere i kapittel 5.

2.1 Proprium og appellativ

Jeg vil starte med å gå nærmere inn på hva som kjennetegner proprium og appellativ, for å kunne sette dette i videre sammenheng med hva en prepropriell artikkel er, hvordan det brukes, og i hvilke sammenhenger det brukes. Dette er relevant fordi prepropriell artikkel kan brukes både foran en type proprium og foran en type appellativ.

2.1.1 Proprium

I *Norsk referansegrammatikk* (1997) blir proprier beskrevet som «navn på mennesker, dyr, land, byer, gater, bygninger, elver, sjøer, fjorder, fjell, daler, bygder, steder, veier, planeter, stjernebilder, foreninger, organisasjoner, firmaer, båter, fly, tog, kunstverk osv.» (s. 140). Propriene har unik referanse, siden de refererer til konkrete gjenstander, individer eller begreper, og søker å identifisere en bestemt enhet. Det vil si at selv om flere personer kan ha fornavnet *Mats* eller *Mia*, eller flere steder kan hete for eksempel *Bø* eller *Strand*, brukes navnene likevel, i de fleste tilfeller, om det bestemte individet *Mats* eller det bestemte stedet *Bø* (Faarlund, Lie & Vannebo, 1997, s. 140).

Innenfor propriene er det gruppen med personnavn som har betydning for denne oppgaven. Personnavn innebærer både fornavn (*Mats*, *Mia*) og etternavn (*Hansen*, *Pettersen*), i tillegg til en

undergruppe med kjæleavn og kalleavn (*Mini, Kuppern*). Personnavnene er benevnelse for den som bærer navnet, og funksjonen deres er å være identifiserende (Faarlund et al., 1997, s. 142).

2.1.2 Appellativ

Norsk referansegrammatikk (1997) beskriver appellativer som substantiver som har «generelle betegnelser for en klasse av gjenstander, individer eller abstrakte begreper» (s. 138). Eksempler på slike substantiver er *gate, vei, gutt, jente, hus* og *fred*. Substantivet *gate* refererer til «en rekke forskjellige ferdselsårer i byer og tettsteder, mens *gutt* på tilsvarende måte er fellesbetegnelse for mange forskjellige enkeltindivider med visse felles kjennetegn (hankjønn, menneske, en viss alder osv.)» (Faarlund et al., 1997, s. 138).

Appellativene kan ha enten konkret eller abstrakt betydning. Eksempler på appellativer med konkret betydning er ord som *blomst, bok, hammer, mann* og *tårn*. Felles for denne typen er at de har «en slags gjenstandsbetydning og betegner konkrete størrelser av mange ulike slag (levende vesener, planter, redskaper, byggverk osv.)» (Faarlund et al., 1997, s. 138). Appellativer med abstrakt betydning er ord som *fred, slag, fristelse, skjønnhet, vennskap* og *løping*. Denne typen har det til felles at de «betegner abstrakte begreper eller forestillinger av forskjellige slag (handlinger, tilstander, egenskaper osv.)» (Faarlund et al., 1997, s. 138). Derimot er det slik at skillet mellom konkrete og abstrakte substantiver ikke alltid er like tydelig. Man kan i flere tilfeller skille mellom én konkret og én abstrakt betydning ved ett og samme substantiv (Faarlund et al., 1997, s. 138). Appellativer har derfor ikke unik referanse, slik som *proprier*, og refererer heller ikke til konkrete ting, men er heller en fellesbetegnelse for flere ulike ting.

Enkelte ord kan noen ganger brukes som både appellativ og som *proprium*. *Bibelen* er et eksempel på et slikt ord. Det er et *proprium* når det brukes for å identifisere den konkrete boka *Bibelen*, mens det er et appellativ i setningen: «Hun satt og leste i sin bibel» (Faarlund et al., 1997, s. 140). Det finnes også appellativer som kan fungere som *proprier*, eksempler på dette er ord som *Midtbyen* og *Sentrum*. Slik er det også med navnene på de ulike stjerne-tegnene.

Stjernetegnene kommer fra appellativer som *fisk*, *tyr* og *tvilling*, men når det refereres til de spesifikke stjernetegnene blir de brukt som proprier; *Fiskene*, *Tyren*, *Tvillingen*. På den andre siden finner man også enkelte ord som opprinnelig har vært proprier, men som kan komme til å fungere som appellativer. Dette gjelder i flere tilfeller for navn på kjente personer og steder; *en judas*, *en quisling*, *et eldorado*, *et mekka* (Faarlund et al., 1997, s. 140 – 141).

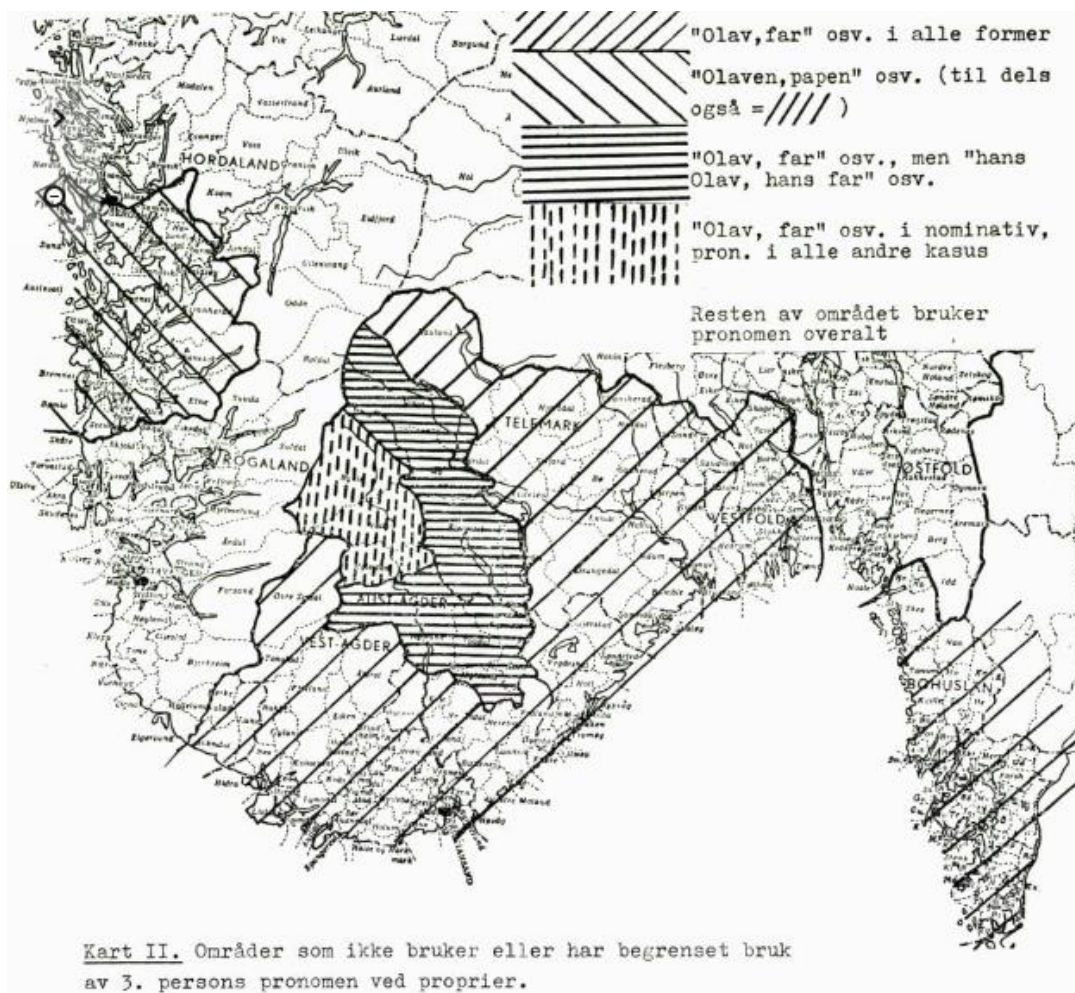
Norsk referansegrammatikk (1997) hevder at slektskapsord, som *mamma* og *pappa*, står i en mellomposisjon mellom appellativer og proprier (s. 143). Håberg (2010) kritiserer dette og mener *Norsk referansegrammatikk* har ordlagt seg uheldig fordi det kan forstås som om slektskapsord ikke fullt ut fungerer som verken appellativ eller proprium, og etter slik måte heller ikke kan klassifiseres som verken eller (s. 19). Hun argumenterer for at man heller kan si at slektskapsord kan fungere som begge deler, altså både appellativ og proprium, avhengig av syntaktiske faktorer. Når slektskapsord er ubøyde og umodifiserte, fungerer de syntaktisk som navn, mens når de blir bøyde eller modifiserte av for eksempel adjektiv, mister de navnelikheten og navneegenskapen (Håberg, 2010, s. 19). Jeg er enig i Håberg (2010) sin argumentasjon for at slektskapsord kan fungere som enten appellativer eller proprier, alt ut fra hvilken sammenheng det forekommer i. I setningen «Jeg skal til bestemor og spise middag» blir *bestemor* brukt som proprium fordi det for det første blir brukt som navn, og for det andre fordi det refererer til en spesifikk bestemor. I setningen «Kari skal snart bli bestemor» brukes *bestemor* derimot som appellativ fordi det refererer til at Kari snart skal bli noe som mange før henne allerede er.

2.2 Proprielle artikler

I de to norske skriftspråkene opptrer proprium hovedsakelig uten noen form for artikkel, mens i dialekter kan derimot proprium ha en foranstilt eller etterstilt artikkel. Den foranstilte artikkelen kalles prepropriell artikkel, og er den mest utbredte navneartikkelen i norsk. Prepropriell artikkel kommer som oftest til uttrykk gjennom å bruke samme form som pronomenene *han* og *hun* i den aktuelle dialekten. Den etterstilte artikkelen er en annen propriell artikkel, som kalles for postpropriell artikkel. Postpropriell artikkel har form som et suffiks, og finnes hovedsakelig i Bergen-området (Håberg, 2010, s. 5). Ettersom temaet for denne oppgaven er knyttet til den preproprielle artikkelen, vil det være den som får størst oppmerksomhet i det følgende.

2.2.1 Prepropriell artikkel

I de fleste norske dialekter har pronomen i 3.person entall, *han* og *hun*, tradisjonelt stått foran egennavn og slektskapsord som fungerer som egennavn, som for eksempel foran *mamma*, *bestemor*, *onkel* eller *oldefar*. Disse pronomenene blir referert til som prepropriele artikler, som i *han* Ola og *ho* Kari (Johansen, 2016, s. 194). Den prepropriele artikkelen (forkortet PPA) er en bestemt artikkel som vises ved egennavn i argumentposisjon (Johannessen & Garbacz, 2014, s. 10). PPA skiller seg derfor morfologisk fra den «vanlige» bestemte artikkelen i norsk, ved at den står som et eget ord foran propriet, og ikke tar form som et suffiks (-en/-a/-et i entall) (Håberg, 2010, s. 6). Den postpropriele artikkelen er på den andre siden mer lik den vanlige bestemte artikkelen ved at den forekommer som et suffiks til propriet: *Olaven*, *Knut'en*, *Kolbein'n* (Beito, 1970, s. 182). Bergensere bruker også tradisjonelt den postpropriele artikkelen på kvinnenavn som for eksempel *Lisen* (Larsen & Stoltz, 1911, s. 132). Den prepropriele artikkelen faller formmessig sammen med trykklett personlig pronomen, 3.person entall (*han/hun*), men foran navn blir den brukt som en bestemt artikkel (Håberg, 2010, s. 103). Nedenfor er et kart som viser hvor den prepropriele artikkelen tradisjonelt ikke blir brukt. Samtidig må det nevnes at Torp (1973) i utarbeidelsen av dette kartet, selv er usikker på det nøyaktige omfanget av hvor pronomenløst Vestlandet faktisk er, og at det derfor er mulig at grensene på kartet er trukket for vidt (s. 131).

Figur 1 - områder som tradisjonelt ikke bruker eller har begrenset bruk av prepropriele artikler (Torpe, 1973, s. 148).

Den prepropriele artikkelen kan sies å være en markør for kjennskap, og blir ofte brukt av talere for å signalisere at både dem og lytteren kjenner til personen det er snakk om (Sigurdsson, 2006, s. 220). Slik Sigurdsson (2006) påpeker, brukes PPA for å uttrykke blant annet kjennskap, på lik linje som man ville brukt en bestemt artikkel som suffiks til et substantiv for å signalisere at det allerede er kjent (s. 220). Imidlertid er det slik at dialekter skiller mellom hvor kjent en taler må være med en person for at det skal være passende å bruke en prepropriele artikkel eller ikke. I noen norske dialekter brukes den prepropriele artikkelen bare ved fornavn, noe som kan indikere at personen er kjent for taleren personlig, mens i andre norske dialekter trenger en person bare å være «known at all», noe som betyr at man kan bruke PPA foran både kjendiser og andre personer taleren aldri har møtt (Johansen, 2016, s. 202). Med dette trenger ikke PPA å være en

markør for kjennskap, men heller en markør for at personen som blir omtalt, på et eller annet nivå, er kjent for taleren og lytteren, enten personlig eller fra en annen kontekst, som tv, nyheter eller historie. En annen måte å forklare det på kan være å si at personens identitet er gitt fra personlig erfaring eller kontekstuell kunnskap. Altså å kjenne til de semantiske og pragmatiske egenskapene til den preproprielle artikkelen (Johansen, 2016, s. 202).

Delsing (2003) argumenterer for at dersom den preproprielle artikkelen skal brukes, bør taleren ha kjennskap til personen man snakker om. I mange norske dialekter brukes PPA bare med fornavn og slektskapsnavn, og ikke med etternavn (Faarlund, 2000, s. 51). Faarlund (2000) viser derimot bare til eksempler fra én dialekt, *totenmålet*. Det kan dermed være fristende å konkludere med at PPA markerer nærhet, sammenlignet med *Psykologisk distal demonstrativ* (som jeg kommer inn på i 2.2.3), som markerer avstand. Johannessen (2008) argumenterer på den andre siden for at dette i så fall ikke kan gjelde for alle norske dialekter. I flere dialekter, spesielt av de nordnorske dialektene, er det nemlig slik at PPA blir ansett som obligatorisk foran alle navn. Derfor ville det vært urimelig å hevde at hver gang noen nevner en person med navn, vil det være uttrykt en form for nærhet av taleren. Samtidig er det fortsatt en tydelig forskjell i hvor stor grad PPA blir ansett som obligatorisk i de ulike norske dialektene (Johannessen & Garbacz, 2014, s. 16).

Selv om bruken av den preproprielle artikkelen kan være relativt uforutsigbar med hensyn til hva som anses som grammatisk og hva som ikke er det, og at bruken varierer innenfor og mellom ulike dialekter, kan artikkelen vise til en eksistens av en underliggende hierarkisk universell struktur som bestemmer mulige begrensninger i bruken av den preproprielle artikkelen (Kokkermans, 2018, s. 64).

Kokkermans (2018) argumenterer for at definisjonen av obligatorisk og valgfri bruk av den preproprielle artikkelen er som følger:

The proprial article is optional in a language or a dialect if i) one can find occurrences of the same noun in the same syntactic context, with and without proprial article, and ii) if the occurrences without article are deemed grammatical by native speakers. The proprial article is obligatory if its omission is deemed ungrammatical by native speakers (s. 67).

Med andre ord betyr dette at preproprielle artikler er valgfri i et språk eller en dialekt dersom man kan finne samme personnavn i den samme syntaktiske strukturen både med og uten prepropriell artikkel, og hvis forekomsten av navn uten prepropriell artikkel blir ansett som grammatisk av innfødte. Og på den andre siden er den preproprielle artikkelen obligatorisk i et språk eller en dialekt dersom navn nevnt uten prepropriell artikkel blir ansett som ugrammatisk av innfødte.

Delsing (2003) bemerker at den preproprielle artikkelen ikke forekommer i «vokativ bruk» (s. 12), som vil si setninger hvor man tiltaler mottakeren direkte slik som «Kom hit Kari!» eller «Hva skal vi gjøre med dette, dere?» (Faarlund et al., 1997, s. 909). Artikkelen forekommer heller ikke i konstruksjoner som «be named/called» eller lignende navngivningskonstruksjoner. Imidlertid er det kompatibelt med predikativt bruk av verbet «to be/å være». Artikkelen blir heller ikke brukt i konstruksjoner hvor egennavnet ikke er en del av en helsetning, som for eksempel i overskrifter på avisartikler (Kokkelmans, 2018, s. 66).

For å sammenfatte, kan den preproprielle artikkelen brukes i følgende substantivkategorier (Delsing, 2003, s. 12; Håberg, 2010, s. 60; Kokkelmans, 2018, s. 66):

- Fornavn på personer man kjenner personlig (for eksempel *Stian*)
- Fornavn + etternavn på personer man kjenner personlig (for eksempel *Stian Hårstad*)
- Etternavn på personer man kjenner personlig (for eksempel *Hårstad*)
- Navn på dyr man har kjennskap til, for eksempel kjæledyr/husdyr (for eksempel *Katja*; ei katt, eller *Mira*; en hund)
- Slektskapsord på familiemedlemmer som blir brukt som egennavn (for eksempel *mamma, pappa, bestemor*)
- Fornavn på personer man ikke kjenner personlig (for eksempel *Donald*)

- Fornavn + etternavn på personer man ikke kjenner personlig (*Donald Trump*)
- Etternavn på personer man ikke kjenner personlig (for eksempel *Trump*)
- Navn på fiktive karakterer, både mennesker, dyr og oppdiktete figurer (for eksempel *Spiderman, Ole Brumm*)
- Bibelske figurer og hellige individer (for eksempel *Abraham, Jesus, Gud, Allah, Buddha*)

2.2.3 Psykologisk distal demonstrativ

Psykologisk distale demonstrativer (forkortet PDD) kan ved første øyekast ligne på den preproprielle artikkelen ved at den også kan forekomme som et foranstilt pronomen til proprium. Til forskjell fra PPA brukes PDD for å markere avstand. Enten om det er for å markere at taleren ikke kjenner den omtalte, at lytteren ikke kjenner den omtalte, eller at taleren selv tar aktivt avstand fra den som blir omtalt. Avstanden blir markert psykologisk, ikke geografisk, og det dreier seg derfor om i hvor stor grad taleren eller lytteren kjenner til den omtalte personen (Johannessen, 2008, s. 67). I eksempel (1) hentet fra Johannessen (2008, s. 164) ser man hvordan PPD kan brukes og hvordan det også kan likne på en PPA:

(1) jeg og Magne vi sykla jo og **han** Mikkel da (NoTa, M, 36)

Slik jeg allerede har vært inne på, brukes den preproprielle artikkelen, i noen norske dialekter, til det motsatte, å markere nærhet eller kjennskap. Man kan likevel ikke si at disse to fenomenene er totalt motparter i hver sin ende av skalaen. På grunn av at preproprielle artikler er trykksvake, og aldri kan være trykksterke, er de ikke demonstrativer, «ettersom demonstrativer er påpekende og må kunne ha trykk» (Håberg, 2010, s. 8). Det er heller ikke slik at den preproprielle artikkelen og psykologisk distale demonstrativer eksisterer side om side i alle dialekter (Johannessen, 2008, s. 71).

2.2.4 Utbredelsen av den preproprielle artikkelen i Norge

Den preproprielle artikkelen er langt mer brukt i dialekter enn i standardspråk, i hvert fall er dette tilfellet i de europeiske språkene. Det er derfor et trekk som er forbundet med uformell dialektal tale. Man finner derfor tradisjonelt ikke den preproprielle artikkelen i norsk standard skriftspråk (Kokkermans, 2018, s. 67). Derimot finner man litteratur både på bokmål og nynorsk som har

eksempler på at den preproprielle artikkelen blir brukt, men da blir det ofte brukt for å få fram talenærhet. «Han Ola» gir over 7000 treff i Nasjonalbibliotekets base, dermed kan man ikke si at det er ukjent i skrift. Samtidig er det i alle fall ingen tvil om at oppfatningen er at «han Ola» og «ho Kari» ligger utenfor standardnormene.

Den preproprielle artikkelen forekommer tradisjonelt i de fleste norske dialekter, med unntak av Oslo-området, fylkene Telemark og Vestfold, på Sørlandet og Sørvestlandet (Johannessen & Garbacz, 2014, s. 13; Håberg, 2010, s. 103). Johannessen (2015) argumenterer for at den preproprielle artikkelen levde i beste velgående i Oslo-området for hundre år siden, men at den i dag er gått ut av bruk i moderne talespråk i Oslo (s. 291–292). Samtidig kommenterer Torp (1973), selv om dette ikke er helt oppdatert, at pronomenet forekommer sporadisk i ganske moderne dialekter, og at «han far» og «hesten til han Olav» er konstruksjoner oppgitt fra Oslo (s. 131). Hovedsakelig er artikkelen mest utbredt i Nord-Norge, Midt-Norge, Nordvestlandet og Østlandet (Håberg, 2010, s. 103). Nedenfor er et kart som viser utbredelsen av den preproprielle artikkelen i Norge. De hvite nålene viser til områder som tradisjonelt bruker PPA, mens de svarte nålene viser til områder som tradisjonelt ikke bruker PPA.¹

¹ På kartet er det ikke en pil direkte på Trondheim. Dette skyldes at Trondheim ikke ble undersøkt i den aktuelle studien, men hele omlandet har PPA som tradisjonsform.

Figur 2 - viser utbredelsen av PPA i Norge brukt ved fornavn, «familiar names» (navn på personer man kjenner personlig) (Johannessen & Garbacz, 2014, s. 11).

2.2.5 Historisk bakgrunn

Johansen (2016) argumenterer for at tilstedeværelsen av preproprielle artikler i norsk, kan spores tilbake til så tidlig som 1400-tallet, og at det derfor er sannsynlig at gammelnorsk inneholdt preproprielle artikler (s. 197). Samtidig viser Johansen (2016) også til fire eksempler som tyder på at gammelnorsk inneholdt preproprielle artikler enda tidligere enn 1400-tallet (s. 197). Det ene eksempelet han viser til er datert til tidlig 1300-tall, og dermed argumenterer han for at preproprielle artikler i gammelnorsk likegodt kan spores tilbake til så tidlig som første halvdel av 1300-tallet. Videre blir det argumentert for at fremveksten av den preproprielle artikkelen i norsk, ikke kan ha kommet noe senere enn 1300-tallet, dette på grunn av at man finner en eksistens av preproprielle artikler i islandsk tidlig på 1400-tallet, og det er antatt at den har kommet dit gjennom spredning fra Norge (Johansen, 2016, s. 197–198).

I de tidligere stadiene av germanske språk var det valgfritt å markere bestemthet morfologisk. Imidlertid grammatikaliserte de germanske språkene bestemte artikler, som videre utviklet seg til

en mer utstrakt bruk av disse artiklene, ved å bruke dem til vanlige substantiv. I noen språk og dialekter videreutviklet bruken av artikler seg til å kunne stå til egennavn, noe som førte til at vi fikk den preproprielle artikkelen, altså en bestemt artikkel eller et personlig pronomen brukt til egennavn (Kokkelmans, 2018, s. 64–65).

Samtidig kommenterer Torp (1973) at bruken av personlig pronomen foran personnavn er noe som må være et gammelt fenomen i norsk, siden man kan finne sporadiske forekomster av dette i norrønt (s. 129). I tillegg kom Ivar Aasen så tidlig som i 1864 med en uttalelse om bruken av den preproprielle artikkelen:

Denne Brug er almindelig i Dagligtalen ved Navne paa bekjendte og samtidige Personer, saa at det endog anses som meget stødende at udelade Pronomenet. Saaledes bruges ogsaa 'han', naar en Mand nævnes med et Familienavn, f. Ex. han Berg, han Brun, han Jonson. Derimod bruges det ikke gjerne ved historiske Navne, saasom Alexander, Augustus, Paulus. Denne Skik passer saaledes bedst for Familielivet og Dagligtalen, hvorimod dens Gjennemførelse i et Bogmaal vilde blive til Uleilighed (Aasen, 1864, s. 269).

2.2.6 Tidligere forskning på preproprielle artikler i Norge

Live Håberg (2010) skrev sin masteroppgave ved Universitetet i Oslo, hvor hun studerte navneartikler i Kvæfjord, Gausdal og Voss. Hun beskriver uregelmessige forekomster av den preproprielle artikkelen i noen av dialektene, noe som gjør at man kan stille spørsmål ved artikkelens obligatoriske status i enkelte dialekter (Johannessen & Garbacz, 2014, s. 13).

Johannessen (2008) og Torp (1973) beskriver også liknende funn i studiene de har gjort av den preproprielle artikkelen. Håberg (2010) har også fått resultater av aldersvariasjon i bruken av den preproprielle artikkelen, hvor eldre talere fra Voss brukte artikkelen mer frekvent enn yngre talere fra samme sted.

2.3 Trondheim by og eksistensen av prepropriell artikkel i eldre talespråkkorpus

I dette delkapitlet vil jeg kort beskrive studieområdet mitt, Trondheim, for deretter å komme inn på forekomster av den prepropriele artikkelen i Trondheim fra LIA-korpuset.

2.3.1 Trondheim by

I denne oppgaven blir termen *Trondheim* brukt som *kommunen Trondheim* slik kommunegrensene er i dag. Mine språklige data vil ikke være representativt for alle delene innenfor dette territoriet, men informantene mine bor, og er oppvokst, innenfor dette avgrensede området, i tillegg til at de anser seg selv som brukere av trondheimsdialekten.

Den prepropriele artikkelen i Trondheim har samme form som de personlige pronomenene *han* og *hun* i trondheimsdialekten, dermed kan man forvente seg at den prepropriele artikkelen blir uttalt som «han» eller «hu/ho». Samtidig kan artiklene også forekomme i klitisert form (reduisert form) som «han: 'n» eller «hun: a».

2.3.2 Prepropriell artikkel i Trondheim fra korpus og lokal dialektlitteratur

For å kartlegge bruken av den prepropriele artikkelen i Trondheim på et tidligere tidspunkt enn 2023, har jeg valgt å orientere meg i *LIA-korpuset*, *Nordisk dialektkorpus* og eldre dialektlitteratur fra Trondheim. Dette er for å vise at den prepropriele artikkelen tradisjonelt har vært et trekk man finner i trondheimsdialekten. Jeg har ikke gjort noen uttømmende analyse av korpusdataene, men jeg har gjort en del strategiske søk som danner et bilde av hvilke tendenser man kan se ved bruken av den prepropriele artikkelen.

Nordisk dialektkorpus er et talespråkkorpus som inneholder transkripsjoner av intervjuer og samtaler på norske, danske, svenske, islandske og færøyske dialekter fra 2000-tallet (2006-2010) (Universitetet i Oslo, 2020). *LIA-korpuset*, eller *LIA norsk*, er et korpus som inneholder opptak og transkripsjoner av eldre dialektopptak gjort ved fire norske universitet, hvor materialet i

hovedsak er fra 1970-årene (Universitetet i Oslo, 2022). Opptakene er gjort ved disse fire universitetene, men inneholder dialekter fra hele landet.

Resultatene fra *Nordisk dialektkorpus* viser to treff på søkestrengen «pronoun (han/hun) + noun proper» fra Trondheim. Søkestrengen «pronoun (han/hun) + *mamma, pappa, bestemor, bestefar, mor, far, morfar, mormor, farfar, farmor*» gav ingen treff med noen av disse navnene. Hvis jeg derimot bare søkte etter «noun proper», var det til sammenligning bare 7 treff på personnavn som ble nevnt uten prepropriell artikkel. Det lave resultatet på bruken av den prepropriele artikkelen kan derfor skyldes at det i opptakssituasjonene generelt ble snakket lite om andre personer.

LIA-korpuset gav derimot andre resultater. På søkestrengen «pronomen (hankjønn/hunkjønn) + substantiv (egennavn)» fikk jeg hele 87 treff. «Pronomen + *mamma/pappa*» gav to treff på hver av dem, «pronomen + *mor*» gav 1 treff, «pronomen + *far*» gav 7 treff, «pronomen + *bestemor*» gav 5 treff, og «pronomen + *bestefar*» gav 2 treff. «Pronomen + *mormor/morfar/farmor/farfar*» gav 0 treff også her. Hvis jeg, til sammenligning, bare søkte etter substantiv (egennavn) fikk jeg 2668 treff. Dette inkluderer derimot stedsnavn, noe som gjør at det ikke har blitt produsert bare personnavn innen de over tusen treffene. Ved å bla meg gjennom de første seks sidene i korpuset, fant jeg fort ut at det var desidert flest stedsnavn som ble produsert, og derav blir det vanskelig å fastslå et eksakt tall for å kunne sammenligne med de 87 treffene som inkluderte prepropriell artikkel. Derimot er ikke målet heller å gi en grundig utgreiing om dette, men heller å få et overblikk over utbredelsen av den prepropriele artikkelen på et tidligere tidspunkt enn 2023.

Det jeg derimot kan si, er at den prepropriele artikkelen ser ut til å bli brukt konsekvent hos de informantene i *LIA-korpuset* som tar i bruk artikkelen. I eksempelet nedenfor ser man at to forskjellige personer blir nevnt med navn, og at begge blir nevnt med en prepropriell artikkel foran. Med dette ser man at artikkelen eksisterte i Trondheim på 1970-tallet, og at den ser ut til å bli brukt relativt konsekvent.

- (2) Dæmm bor så lanngt å hett oppi **hann E5** heilt oppi å # **nn E4** e næsst øvesjt oppå dennj sia så dæmm # varrt ittj så sjennert av # førr e va ja # de va jo likksom de # rolikks gata i heile # heile parrtie innpå Lamon de dær (LIA, trondheim_uib_1301).

Dette viser at den preproprielle artikkelen er et trekk som tradisjonelt er å finne i trondheimsdialekten. Det har også vært et tradisjonelt trekk så langt tilbake som sent 1600-tall. I 1727 ble det gitt ut et omfattende manus om språk i det dansk-norske riket, som er antatt skrevet av presten Hans O. Nysted. I dette manuskriptet har han blant annet kommet med en rekke eksempler fra sin egen barndomsdialekt fra Trondheim (Dalen, 2006), hvor det deriblant har blitt vist eksempler på at den preproprielle artikkelen brukes: «hain', hu eller a, hæin'ner, gji hain O'la de (for hain bruges og en, gji e'n de, gji en Ola de) gji hu Ain' de, gji a de, gji a Ain' de!» (Henriksen, 1976, s. 373). Her viser han også at bruken av artikkelen kan variere mellom «han» og «en», og «hu» og «a». Nysted viser også til eksempler på preproprielle artikler foran slektskapsord: «sæi' te hain' Fa'^r (æill'er te e'n Fa'^r) æill'er te hu Mo'^r (æill'er te a Mo'^r) i Morra» (Henriksen, 1976, s. 373).

I diverse lokal dialektlitteratur fra Trondheim, skrevet på en talemålsnær form, finner man også bruk av den preproprielle artikkelen. Her også både ved vanlige navn og ved slektskapsord. «Pensjonatet handla brød og melk uti kjellern te a Lina utme hjørnet av Prinsensgata» (Nordmark, 1989, s. 24), og «Vi lært alt sammen av a mamma og a Bestemor» (Nordmark, 1989, s. 111) er begge setninger hvor man finner preproprielle artikler. Annen lokal dialektlitteratur viser samme mønster; «De' e' kâk te'n Petter om lørda'n» (Husøy, 1997, s. 41), «Æ fekk mæ bynytt te a mor!» (Husøy, 1997, s. 71). Samtidig finner man også setninger i disse historiene hvor det ikke er PPA foran personnavn, noe som viser til en mer sporadisk og ikke konsekvent bruk.

Samtidig må den preproprielle artikkelen regnes som et tradisjonelt trekk med relativt stor utbredelse i Trondheim, i alle fall fra gammelt av. Dahl (2015), i sin undersøkelse av den preproprielle artikkelen i Sverige, skriver at han ikke har funnet gamle kilder som viser til bruken

av den preproprielle artikkelen i Sverige fra gammelt av (s. 98). Derimot har han funnet flere eldre tekster i *Diplomatarium Norvegicum*, hvor det har blitt brukt pronomen som ser veldig ut som preproprielle artikler. Han påpeker at det ser ut til at bruken av den preproprielle artikkelen, allerede i middelalderen, var relativt etablert i noen norske dialekter. Videre blir det foreslått at artikkelen har kommet til Sverige fra Norge, hvis man ser dette i sammenheng med den geografiske distribusjonen av PPA i svenske dialekter. Det som gjør at man må regne PPA som et tradisjonelt trekk med relativt stor utbredelse i Trondheim fra gammelt av, er at når det her blir foreslått en spredning fra Norge, er denne spredningen foreslått å være «perhaps most probably from Trøndelag» (Dahl, 2015, s. 98-99).

2.4 Sosiolingvistisk aldersvariasjon

Slik det framkommer av mine forskningsspørsmål, ønsker jeg blant annet å finne ut om det er aldersvariasjon i bruken av den preproprielle artikkelen i Trondheim. Derfor vil det være relevant å redegjøre kort for hva dette innebærer og hvorfor aldersvariasjon kan være sosiolingvistisk interessant.

Enkelt forklart handler aldersvariasjon om at eldre og yngre talere kan snakke ulikt og bruke forskjellige ord og ordformer. I studier av aldersvariasjon er det ofte av sosiolingvistisk interesse å se etter språkendringer i et språksamfunn. Ofte viser resultatene at yngre talere snakker annerledes enn eldre talere (Norrby & Håkansson, 2015, s. 169). I språkendringsprosesser viser tendensen ofte at det er nettopp ungdommen som står i front (Norrby & Håkansson, 2015, s. 173). Samtidig er det vanskelig å fullt ut kunne skille et «ungdomsspråk» fra et «voksenspråk» (Hårstad & Opsahl, 2020, s. 34).

Sosiolingvisten William Labov antydte at språklige forskjeller mellom ulike generasjoner av en befolkning (apparent-time differences, på norsk: forskjeller i tilsynelatende tid) kunne gjenspeile den faktiske diakrone utviklingen i språket (real-time linguistic changes, på norsk: språklige endringer i reell tid). Tanken om tilsynelatende tid handler derfor om at dersom man kan påvise at ungdom snakker annerledes enn foreldrene sine, skal det være mulig å anta at man er «på

sporet av en språklig endring innenfor dette samfunnet» (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 27). Å studere språket i *tilsynelatende tid* kan derimot bare gi en antakelse om hvordan språket kommer til å se ut i *reell tid*. (Cukor-Avila & Bailey, 2013, s. 240 – 241). Samtidig kan ikke denne tanken ukritisk antas å representere diakron språkutvikling. Ett av problemene knyttet til *tilsynelatende tid* er blant annet begrepet *age-grading* (på norsk: aldersavhengig variasjon eller livsfaseendring) (Cukor-Avila & Bailey, 2013, s. 241). *Age-grading* innebærer at noen språktrekk kan være knyttet til bestemte aldersgrupper. Det vil si at en form for eksempel kan være typisk ungdommelig, mens noe annet kan være typisk for voksne. Dermed kan språkbrukere, når de beveger seg fra en livsfase til en annen, «legge av seg eller ta opp» språktrekk som er aldersavhengige (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 27). Denne tematikken vil bli videre diskutert i kapittel 5.

3 Metode

I det følgende vil jeg presentere og begrunne for de metodologiske valgene jeg har gjort. For å kunne presentere og begrunne valgene mine, vil jeg inkludere refleksjoner og utfordringer som har oppstått både i forkant, underveis og i etterkant av datainnsamlingen, og hvilke eventuelle justeringer jeg har foretatt meg for at datainnsamlingen skal gå best mulig for seg for alle involverte parter.

3.1 Valg av metode

For å studere den preproprielle artikkelen i Trondheim, er det flere metoder jeg kunne valgt å bruke. Jeg kunne for eksempel ha valgt å bruke korpus som metode, slik som Live Håberg (2010) gjorde i sin undersøkelse av navneartikler i Kvæfjord, Gausdal og Voss. Håberg (2010) hadde stort utbytte av å bruke *Nordisk dialektkorpus*, men da jeg orienterte meg i dette korpuset for å finne preproprielle artikler i Trondheim, fant jeg svært få treff slik jeg allerede har vært inne på (se kap. 2.3.2). Materialet i *Nordisk dialektkorpus* inneholdt for få eksempler på konstruksjoner hvor den preproprielle artikkelen teoretisk kunne forekommet, til at det skulle ha noen hensikt for meg å velge korpus som metode. Som jeg også har vist til, inneholder *LIA-korpuset* flere konstruksjoner med prepropriell artikkel, enn hva *Nordisk dialektkorpus* gjør. Datamaterialet fra *LIA-korpuset* er derimot samlet inn på 1970-tallet og blir derfor for «gammel» data i henhold til mitt ønske om å finne ut av hvor mye den preproprielle artikkelen blir brukt i Trondheim i dag.

På grunn av mitt ønske om å undersøke hvorvidt den preproprielle artikkelen er i bruk i Trondheim i dag, og i hvor stor grad den forekommer, valgte jeg å benytte meg av en intervjuinspirert metode, hvor jeg har samlet inn data eksperimentelt gjennom informantsamtaler ved hjelp av tegneseriestriper. Ved å ta inspirasjon fra intervju, i form av å møte informantene fysisk og ta lydopptak, har jeg muligheten til å undersøke om den preproprielle artikkelen er i bruk i trondheimsdialekten i 2023, og jeg vil dermed også få så fersk data som mulig, noe som er ønskelig fra min side. Grunnen til dette er fordi jeg ønsker å kunne bidra med mer forskning knyttet til den preproprielle artikkelen, og dermed også å gjøre den så dagsaktuell som mulig.

I tillegg er et av mine mål å undersøke om bruken av den preproprielle artikkelen varierer, altså om det er forskjell i hvem man bruker den om (fremmede/bekjente/familie/kjendiser), og om det er forskjell i alderen til de som bruker eller ikke bruker artikkelen. Friðriksson (2015) skriver at sosiolingvistisk forskning hvor man benytter seg av intervju som metode, ofte er rettet mot språklig variasjon i større eller mindre grad, og om man står ovenfor en mulig språklig forandring (s. 68). På grunn av mitt ønske om å undersøke om det er språklig variasjon knyttet til bruken av prepropriell artikkel, og om dette er et fenomen som er på vei til å forsvinne fra trondheimsdialekten eller ikke, har det derfor vært naturlig at jeg i metodevalget har latt meg inspirere av en intervjusituasjon.

3.2 Eksperimentell informantsamtale som metode

Sosiolingvistiske intervju ble introdusert på midten av 1960-tallet av William Labov. Intervju er sannsynligvis også den metoden som blir mest brukt blant sosiolingvister, spesielt hvis man ønsker å studere språklig variasjon. Enkelt forklart har intervju som formål å få informantene i tale, slik at man i ettertid kan analysere talespråket deres med hensyn til de aspektene som er relevante for den enkeltes studie (Friðriksson, 2015, s. 57).

Som oftest er intervjuene basert på en en-til-en-situasjon hvor en forsker intervjuer én enkelt deltaker av gangen (Friðriksson, 2015, s. 57). Dette er et aspekt ved intervju som jeg har latt meg inspirere av i min studie. Jeg har gjennomført en en-til-en-samtale med hver informant, men det har ikke vært et intervju i den forstand at jeg har stilt dem mange spørsmål om for eksempel dem selv eller deres holdninger knyttet til eget talemål. Uansett kan en slik situasjon oppleves unaturlig for mange, særlig for den som blir intervjuet, og dette kan videre påvirke språkbruken deres (Friðriksson, 2015, s. 57). Grunnen til at det kan oppleves unaturlig er for det første fordi jeg som forsker er fremmed for informantene. For det andre kan det virke unaturlig å ha en samtale med noen, hvor det blir tatt lydopptak. Grunnen til at situasjonen kan påvirke deltakernes språkbruk, er fordi mange kan, bevisst eller ubevisst, snakke annerledes med en fremmed enn hva de ville gjort med noen de kjenner. Samtidig kan dialekten til forskeren også ha innvirkning

på språkbruken til informantene. Hvis forskeren snakker det som blir ansett som «pen østlending», kan en informant føle at den ikke kan snakke sin naturlige dialekt i frykt for å ikke bli forstått. I mitt tilfelle tror jeg det har vært en fordel at jeg selv er nordlending og snakker det som ofte blir ansett som «bredt», fordi jeg tror informantene har lettere for å snakke «bredt» tilbake, sammenlignet med hvis jeg var fra for eksempel Oslo.

En annen måte å arrangere et intervju på er å gjennomføre gruppeintervjuer, hvor tanken er at to eller flere informanter snakker seg imellom eller med forskeren. Dette kan for mange virke mer naturlig enn et en-til-en-intervju, og kan derfor føre til at man tyr til en mer hverdagslig språkbruk (Friðriksson, 2015, s. 57). Med tanke på at det kan være forskjell i når, til hvem, og om hvem, man bruker den preproprieelle artikkelen, kunne det vært en mulighet og hatt gruppeintervjuer. I mitt tilfelle, derimot, hadde det ikke blitt særlig enkelt å gjennomføre uten å avsløre studieobjektet mitt. Siden det for noen er mer naturlig å bruke artikkelen om noen man kjenner, eller hvis personen man snakker med også kjenner personen som blir omtalt, måtte jeg ha arrangert en slik gruppesamtale med krav om at informantene kjente hverandre godt. I tillegg måtte samtalen ha blitt lagt opp slik at informantene måtte snakke om felles bekjente, noe som kan føles rart og unaturlig i en slik sammenheng, særlig uten å kjenne til formålet med studien. For hadde jeg skulle arrangert noe sånn, er det sannsynlig at det hadde ført til for få informanter, fordi det for mange vil føles veldig unaturlig å skulle stille til en samtale hvor man utelukkende må snakke om personer man kjenner. Dette er noe man kanskje ikke føler at en fremmed trenger innsikt i, og at det kanskje ikke er greit for den eller de som blir omtalt. Og hadde jeg informert på forhånd om at det de sier om de felles bekjente er ubetydelig for forskningen, og at jeg bare er interessert i å høre bruken av den preproprieelle artikkelen, ville det gitt forskningen en stor svakhet ved at informantene hadde blitt for bevisste på hva dem sa. Derfor har jeg i min studie valgt å forholde meg til en-til-en-samtaler, både fordi det er lettest, og fordi jeg er interessert i hvordan den enkelte informant benytter seg av den preproprieelle artikkelen.

Selv om metoden min er intervju-inspirert, skjer datainnsamlingen eksperimentelt. Det vil si at jeg har konstruert en situasjon, hvor jeg har benyttet meg av tegneseriestriper for å framprovosere den preproprieelle artikkelen, uten at jeg har prøvd å late som om situasjonen er

naturlig (Selsås, 2020, s. 203). Grunnen til at jeg har valgt tegneseriestriper som del av det eksperimentelle, er for å sikre meg at det blir produsert et høyt antall navnekonstruksjoner slik at det blir flere muligheter for at den preproprielle artikkelen kan forekomme. Ved å bruke en slik metode tillater man seg selv i større grad å kunne kontrollere det studieobjektet man faktisk er interessert i (Clopper, 2013, s. 152), som videre styrker validiteten og gir pålitelige data (Clopper, 2013, s. 154). Informantsamtalene har naturligvis også blitt ganske styrt av meg, og det er derfor lite fri tale mellom meg og informantene. Det at det er lite fri tale og at jeg instruerer hva som skal gjøres, bidrar til at denne situasjonen kan føles unaturlig. Faktumet er at det er en unaturlig situasjon, og jeg har derfor heller ikke prøvd og late som om det er noe annet. Samtidig er det vanskelig å skille mellom hva som er «naturlig» og hva som er «unaturlig» hvis man, slik Hårstad, Lohndal & Mæhlum (2017) skriver, «legger til grunn at all språkbruk forekommer i en sosial kontekst og dermed alltid må kunne sies å være naturlig» (s.162). Det jeg derimot har gjort for at situasjonen skal føles hakket mer naturlig, er at jeg i starten av hver informantsamtale har snakket litt med informantene om hvem jeg er, og hvem de er. I tillegg påpekte jeg også at det kom til å bli ganske styrt fra min side, og at det ikke var noe fasitsvar på verken hva de svarte eller valgte å fortelle, det viktigste for meg var at de kom i tale og fortalte om det de selv så i tegneseriene.

3.3 Gjennomføring av eksperimentell informantsamtale

I forkant av informantsamtalene, og da jeg kontaktet informantene mine, fortalte jeg at jeg skrev master om trondheimsdialekten. Jeg skrev også at hvis de ønsket mer informasjon før de eventuelt takket ja til samtale, måtte de bare si ifra så skulle de få det, men det var ingen som etterspurte mer informasjon. Det ble derfor ganske enkelt for meg å kamuflere mitt egentlige studieobjekt, uten å måtte informere fullt ut til informantene. For det er jo innenfor trondheimsdialekten jeg er ute etter å finne svar på hvor mye den preproprielle artikkelen blir brukt. Det at jeg valgte å fortelle at forskningen handlet om dialekten deres, kan ha hatt påvirkning på hvordan de valgte å snakke, men samtidig tror jeg ikke det har hatt påvirkning på studieobjektet mitt. Det at de ble bevisste på egen dialekt kan i større grad ha ført til at de valgte seg ut typiske saliente trekk, som er språktrekk som blir ansett som markerte og karakteristiske for den aktuelle dialekten (Røsstad, 2008, s. 23), heller enn at de valgte, eller ikke valgte, å bruke

den prepropriele artikkelen, siden jeg tror dette er et trekk folk ikke er så bevisste på, hvert fall ikke i en slik sammenheng.

Informantene mine ble også opplyst om at det kom til å bli tatt lydopptak, noe alle samtykket til. De ble informert om at de kommer til å bli helt anonyme i oppgaven, og at det kun er alderen som er relevant for hver enkelt av dem, utenom dette er informantene like i henhold til de kravene som er satt for å kunne være informant. På grunn av at jeg har holdt tilbake informasjonen om hva mitt egentlige studieobjekt var, har informantene fått opplyst at samtykket kan trekkes når som helst, også etter jeg har avslørt studieobjektet for dem. Lydfilene har de også fått vite at det kun er jeg som har tilgang til, og at filene blir oppbevart i en sky hvor kun jeg har tilgang, og at de blir slettet så fort jeg er ferdig med dem. Som en liten godtgjørelse for at de har vært villige til å gjennomføre informantsamtalene, og at jeg har fått brukt av tiden deres, har informantene fått en liten påskjønnelse i form av en sjokoladeplate.

Selve informantsamtalene gikk ut på at jeg hadde skrevet ut et sett med 15 tegneserier, hvor hensikten var at informantene skulle gjenfortelle det som skjedde i tegneseriene. Tegneseriene inneholdt ikke verbaltekst, bortsett fra navnene til tegneseriekarakterene. Informantene måtte derfor gjenfortelle ut fra hva de selv så, og det de selv mente skjedde i tegneseriene. De fleste tegneseriene er ganske enkle å gjenfortelle handlingen i, fordi handlingen er tydelig, mens et fåtall av tegneseriene kunne tolkes ulikt. Tegneseriene inneholdt alt fra to til fire karakterer, og hadde maksimalt seks tegneserieruter. Under prosessen med å velge ut hvilke tegneserier det var mest hensiktsmessig å ha med i informantsamtalene, for å kunne sikre at det ble produsert nok personnavn, valgte jeg ut tegneserier hvor det skjedde mye forskjellig til tross for at tegneseriene er korte. Dette var for å i størst mulig grad sikre at det var nok handling å gjenfortelle, og at karakterene i tegneseriene gjorde nok til at det skulle være naturlig å måtte nevne dem med navn.

For å forsøke å ufarliggjøre situasjonen for informantene, startet jeg den eksperimentelle delen av informantsamtalene med å vise dem to bilder (ikke tegneserier) som en slags oppvarming. På det første bildet skulle de bare fortelle meg hva de så. Det første bildet var en karikaturtegning av

Jesus som sto opp fra de døde, noen så at det var Jesus, mens andre snakket om en huleboer. På det andre bildet (en kjedekollisjon mellom *Donald Trump*, *Erna Solberg* og *Jonas Gahr Støre*) skulle de fortelle meg hvem som krasjet i hvem. Disse bildene var helt uten verbaltekst, siden jeg antok at karakterene på bildene er såpass allment kjent at det ikke var nødvendig å notere ned navnene deres på bildene, noe jeg derimot gjorde på de tegneseriene hvor karakterene ikke er allment kjent (kommer tilbake til dette nedenfor). I stedet spurte jeg informantene om de kjente igjen karakterene i kjedekollisjonen, før jeg ba dem fortelle meg hvem som krasjet i hvem. Dette gjorde jeg også for å kunne kartlegge i hvor stor grad de valgte å benytte seg av navnene til personene på bildene, for å se om jeg måtte foreta meg eventuelle justeringer eller hvordan jeg skulle ordlegge meg når jeg ba dem gjenfortelle tegneseriestripene. I denne oppvarmingsfasen ble informantene informert om at det ikke var noe fasitsvar og at ingenting var feil å svare. Etter dette begynte selve tegneseriedelen.

I forbindelse med selve tegneseriestripene som skulle gjenfortelles, forklarte jeg til informantene at de skulle gjenfortelle det som skjer, bilde for bilde. For å prøve å framprovosere personnavn valgte jeg derfor å notere på hver tegneserie hva de ulike karakterene het. Hvis samme karakter var involvert i flere av rutene, valgte jeg å gjenta navnet i alle rutene slik at det ikke skulle bli forvirring eller glemsel rundt hva de ulike karakterene het. Jeg gjorde dette for at det skulle bli lettere for informantene å bruke personnavn og at de i underbevisstheten valgte å navngi dem når navnene sto oppført. I tillegg slapp jeg derfor å informere om at det var viktig at de refererte til personene ved navn, og unngikk derfor å skape mistanke om hva mitt faktiske studieobjekt var. Jeg forklarte også til informantene mine at jeg i første omgang bare var ute etter å høre dem snakke, og at de skulle få vite mer spesifikt hva studieobjektet var når informantsamtalen var over. I forbindelse med dette informerte jeg også om at samtykket kunne trekkes i etterkant, hvis de følte at dette ikke var noe de ønsket å stille opp til, men at for å unngå å påvirke dem var det nødvendig å utelate spesifikk informasjon som faktisk studieobjekt. Etter de fikk fortalt hva oppgaven min går ut på mer spesifikt, var det ingen som ønsket å trekke samtykke sitt, og alle hadde forståelse for hvorfor jeg ikke kunne fortelle om studieobjektet tidligere.

For selve informantsamtalene mener jeg at det har vært en fordel ved å bruke tegneserier, siden disse ofte er ment å være humoristiske. De fleste tegneseriene jeg hadde valgt ut var humoristisk ladd, noe som bidro til bedre stemning under samtalene, ved at vi kunne le litt innimellom. Dette følte jeg bidro til å lette stemningen, og å ufarliggjøre den unaturlige settingen for informantene.

Før intervjuene ble gjennomført, testet jeg ut metoden min på fire forskjellige personer for å finne ut om det var eventuelle justeringer jeg måtte gjøre før de faktiske informantsamtalene ble gjennomført. Her fant jeg ut at det ikke var særlig hensiktsmessig å bruke tegneseriestriper hvor det var én karakter av hankjønn og én karakter av hunkjønn. Dette ble problematisk fordi testinformantene refererte til dem som «han» og «hun», fordi det ble for lett å skille karakterene fra hverandre uten å spesifisere med navn. Etter dette justerte jeg og valgte meg heller ut tegneseriestriper hvor det enten var bare kvinnelige karakterer eller bare mannlige karakterer. I noen av tegneseriestripene er det derimot flere enn to karakterer, og der har jeg tillatt en blanding av kjønn etter at det fungerte for testinformantene.

En annen justering jeg valgte å foreta meg, var å navngi karakterene i tegneseriestripene, noe jeg allerede har nevnt. Noen tegneseriestriper har karakterer hvor det er åpenbart hvem de er, som for eksempel *Ole Brumm* eller *Nasse Nøff*. Mens det i andre tegneseriestriper ikke er like åpenlyst hvem de er eller hva de heter, siden det er fremmede karakterer. Dette førte til utfordringer i min første testsamtale hvor jeg ikke hadde navngitt personene nøye nok. Etter dette fant jeg det hensiktsmessig å skrive navnene under eller over karakterene for hvert bilde i tegneseriestripene. Dette viste seg å ha positiv effekt i de neste testsamtalene, hvor det ikke var noen forvirring rundt hvem som var hvem.

Da jeg skulle navngi karakterene valgte jeg konsekvent å unngå guttenavn som starter med *N* og jentenavn som starter med *A*. Dette er på grunn av at den prepropriele artikkelen kan forekomme som klitisert form av *han* og *hun*, 'n eller *a*, i Trondheim. Det er da med spesielt hensyn til klitikonet 'n siden denne er koblet sammen med ordet som står foran og dermed kan være vanskelig å høre. For å sikre meg valgte jeg derfor å gjøre dette for begge de klitiserte

pronomensformene. Det eneste unntaket her er karakteren *Nasse Nøff*. Han har jeg ikke endret navnet på fordi karakteren er såpass kjent som den er og på grunn av mitt ønske om å undersøke om artikkelen kan brukes ved navn på kjente personer/karakterer.

Jeg måtte også foreta meg en tredje justering, men dette problemet oppsto ikke før i min andre ordentlige informantsamtale. Under denne samtalen følte jeg at det ikke ble produsert nok navn og at informanten unngikk å bruke navn i flere tilfeller hvor det egentlig ville vært naturlig og gjøre det. Derfor valgte jeg i de neste informantsamtalene å få informantene til å late som jeg var blind og ikke kunne se tegneseriestripene, og at de skulle gjenfortelle på en slik måte at jeg som «blind» forsto handlingen. Dette hadde positiv effekt i de resterende samtalene, siden de neste informantene produserte betydelig flere personnavn. Derimot skal det nevnes at det ikke er gitt at det var blindheten som førte til flere nevnte personnavn, det kan være at de resterende informantene hadde produsert omtrent likt antall personnavn uavhengig av om de skulle late som at jeg var blind eller ikke. For i min første informantsamtale sa jeg ingenting om det, og den informanten er en av de som produserte flest personnavn. Men siden det ble produsert mange personnavn av at jeg sa de skulle late som at jeg var blind, valgte jeg uansett å videreføre denne informasjonen til de resterende informantene.

3.4 Valg av informanter

Jeg valgte å gjennomføre studien min i Trondheim fordi det opplevdes enkelt å bruke studiebyen min. I tillegg har det ikke blitt forsket på prepropriell artikkel i Trondheim tidligere, og ifølge tidligere forskning skal artikkelen finnes i Midt-Norge. I praksis på en videregående skole i Trondheim la jeg derimot merke til at artikkelen fremkom svært sjeldent i samtale med elevene, og dette er også en av grunnene til at det er interessant å studere artikkelen i Trondheim.

For å finne et utvalg informanter, måtte jeg sette noen krav for hvem som er kvalifiserte og ikke. Det har fra tidligere av blitt satt strenge krav til hvem som er «den autentiske taleren», noe som også har møtt mye kritikk (Hårstad, 2010, s. 121). Mye av kritikken stammer fra at den mest autentiske taleren og den mest ideelle informanten var det som blir betegnet som NORM –

«Non-mobile, Older, Rural, Male». Tanken med dette er at den ideelle informanten ikke skal være påvirket av omverdenen, og tilhøre en relativt homogen sosial klasse. Dette stiller derfor også krav til at den ideelle informanten må være både født og oppvokst i det språksamfunnet man skal studere, og kan ikke ha vært bosatt utenfor dette området, i tillegg til at foreldre og besteforeldre med fordel burde være likedan (Hårstad, 2010, s. 122).

Det første kriteriet mitt har derfor vært at informantene er oppvokst i Trondheim og at de anser seg selv som brukere av trondheimsdialekten. Det andre kriteriet er at de ikke har bodd en annen plass enn Trondheim de siste fem årene, for at dialekten forhåpentligvis ikke skal være for utvasket. Samtidig er ikke språkkontakt å unngå i Trondheim by, siden det er både studenter og andre tilflyttere fra hele Norge. Et tredje, og ideelt, kriterium hadde vært om informantenes foreldre var trøndere. Dette har derimot vist seg å være svært utfordrende å få til i praksis, fordi Trondheim nettopp har mange tilflyttere fra hele landet, og derfor kan sies å være «et spraglete sosialt lappetepe [...]» (Stugu, 1997, s. 314). Derfor har jeg valgt å ta med informanter hvor ikke begge foreldrene er fra Trondheim, for å kunne sikre meg nok informanter. Et siste kriterium er at informantene er mellom seksten og åtti år. Aldersgrensen på seksten er satt av praktiske årsaker fordi man ikke trenger foreldrenes samtykke, da er man gammel nok til å samtykke og ta stilling til forskningsprosjektet selv. Den øvre aldersgrensen er satt til åtti år for å sikre at informantene er klar i hodet og er i stand til å gjennomføre forskningsprosjektet. I tillegg er grensen satt der, fordi jeg rett og slett føler det er enklere å komme i kontakt med informanter som ikke er for gamle. Informantene mine er også tilfeldig utvalgt og ukjente for meg. Dermed har jeg ikke visst på forhånd om informantene bruker den prepropriele artikkelen eller ikke.

For å finne informanter har jeg brukt det Milroy (1980) kaller for «friend-of-a-friend-metoden». Dette innebærer at jeg har spurt folk jeg kjenner om de kjenner noen som er oppvokst i Trondheim og oppfyller de andre kriteriene til å være informant. Jeg har benyttet meg av ulike bekjenskaper for å få til dette, både studievenninner, tidligere praksislærere og familie. Disse har alle hjulpet meg å finne frem til riktige informanter. Selv om jeg har fått hjelp og tips, har jeg selv opprettet kontakten med de aller fleste informantene i forkant av samtalene, for å gi litt mer informasjon og avtale tidspunkt. Noen av informantene hadde jeg derimot ingen kontakt med i

forkant, fordi jeg rett og slett trappet opp i et klasserom før en undervisningstime og spurte om det var noen av elevene som kunne tenke seg å være informant. Disse elevene hadde jeg derfor en litt lengre samtale med i forkant av informantsamtalen. Dette var blant annet for å avklare hva det innebar for dem å være informant, og for å forsikre meg om at de faktisk oppfylte kravene mine. Denne metoden fungerte veldig bra for meg, fordi det sikret meg nok informanter på en enkel måte.

I hovedsak er informantene mine yngre trondheimere mellom 16 og 25 år, og eldre trondheimere mellom 50 og 80 år. Dette er på grunn av mitt ønske om å finne svar på om det kan være variasjon i alderen til dem som eventuelt bruker eller ikke bruker den prepropriele artikkelen. Men for å gi oppgaven mer dybde har jeg også valgt å inkludere informanter mellom 30 og 50 år, som en slags «mellomgruppe», for å kunne se variasjonen i bruken av den prepropriele artikkelen ved flere aldre. Og hvis det er et eventuelt fravær av den prepropriele artikkelen blant yngre talere, er det interessant å kunne sjekke om det er et fravær som strekker seg lengre opp i alder. Jeg har også forsøkt å fordele informantene likt kjønnsmessig, men dette har ikke gått helt etter planen. På grunn av metoden jeg brukte for å finne informanter, fikk jeg tips om flere menn enn kvinner. Derfor har informantutvalget mitt en liten overvekt av menn. I alt er det derfor fem menn og tre kvinner som utgjør informantutvalget mitt. Derimot er de tre kvinnene fordelt i hver sin aldersgruppe, hvor en er yngre, en i «mellomgruppen» og en er eldre. Informantene er også jevnt fordelt aldersmessig, se tabell 1. Informantene har fått koder som viser til hvilken aldersgruppe de tilhører. *U* viser derfor til de yngre informantene, *M* viser til mellomgruppen, og *G* viser til de eldre informantene.

Tabell 1 - Aldersfordeling av informanter

Informantgruppe	Informantkode	Alder
Yngre informanter	U1	16 år
	U2	18 år
	U3	25 år
Mellomgruppen	M1	34 år
	M2	44 år
Eldre informanter	G1	53 år
	G2	63 år
	G3	73 år

4 Analyse

I det følgende vil funnene fra eksperimentsituasjonen bli presentert, samt at jeg vil utføre en analyse av funnene. Analysen vil inneholde både generelle funn og funn som skiller seg ut og derfor er interessante. Jeg kommer også til å diskutere hvordan eksperimentsituasjonen kan ha påvirket resultatene mine.

4.1 Funn fra informantsamtalene

4.1.1 Yngre informanter

Informant U1 er 16 år, og dermed den yngste av alle informantene. Denne informanten er en av dem som produserte færrest prepropriele artikler. Informant U1 produserte i alt 74 personnavn, hvor ingen av dem hadde prepropriele artikkel foran seg. Det samme gjelder for informant U2, som er 18 år. Informant U2 produserte til sammen 69 personnavn, hvor alle var uten prepropriele artikkel. Det som derimot er interessant her er at informant U2 produserte noe som kan ligne på en prepropriele artikkel. Dette skal jeg komme nærmere inn på i analysedelen, for å se nærmere på hva informanten faktisk produserte.

Informant U3 er 25 år og den av de yngre informantene som brukte flest prepropriele artikler. Denne informanten produserte i alt 57 personnavn, hvorav 7 ble produsert med prepropriele artikkel. I 4 av de 7 tilfellene hvor navnene ble produsert med prepropriele artikkel, brukte ikke informanten de navnene jeg hadde gitt personene i tegneseriestripene. De to tegneseriestripene dette gjaldt for, var begge hentet fra tegneserien *Hjalmar*. Informanten valgte å kalle hovedkarakteren for «Hjalmar», fordi denne tegneserien var kjent for han. Til sammen refererte informanten tre ganger til Hjalmar og i alle tilfellene ble han referert til med prepropriele artikkel: «'n Hjalmar». I tillegg ble en kvinnelig karakter fra samme tegneserie referert til som «hu mor», som også var utenom mine instruksjoner.

4.1.2 «Mellomgruppen»

Informant M1 er 34 år og produserte i alt 90 personnavn. Til sammen produserte denne informanten 3 prepropriele artikler. Informant M2 er 42 år og produserte i alt 69 personnavn. I

alt produserte denne informanten 9 preproprielle artikler, og er dermed en av de som produserte flest preproprielle artikler.

4.1.3 Eldre informanter

Informant G1 er 53 år og produserte i alt 87 personnavn. Denne informanten er den av de eldre som produserte færrest preproprielle artikler. Totalt ble det bare produsert to artikler.

Informant G2 er 63 år og produserte i alt 53 personnavn. Til sammen ble det produsert 9 preproprielle artikler, og denne informanten er dermed også en av de som produserte flest artikler. Et interessant funn fra denne informanten er at de fire preproprielle artiklene som ble produsert i sammenheng med navn på kjendiser, ble produsert foran «Trump» (Donald Trump) og «Jonas» (Jonas Gahr Støre), men ikke foran «Erna» (Erna Solberg), selv om alle ble nevnt like mange ganger og i samme setninger.

Informant G3 er 73 år og den av informantene som produserte færrest personnavn. I alt ble det produsert 35 personnavn, hvor 9 av dem hadde prepropriell artikkel foran seg. Dette gjør at denne informanten prosentvis produserte flest preproprielle artikler, sett i sammenheng med hvor få personnavn som ble produsert. Det som er interessant med denne informanten er at vi i etterkant av eksperimentsituasjonen hadde en samtale om våre felles bekjente, hvor de ble nevnt opptil flere ganger og alle gangene dem ble nevnt ble navnene produsert med prepropriell artikkel foran.

4.1.4 Alle informantene

Til sammen har informantene mine produsert 534 personnavn, hvor bare 39 av de produserte navnene hadde prepropriell artikkel foran seg.

Tabell 2 - funn fra informantsamtalene.

Informantkode	Antall produserte navn	Antall produserte PPA	Antall produserte PPA i prosent
U1	74	0	0,00 %
U2	69	0	0,00 %
U3	57	7	12,28 %
M1	90	3	3,33 %
M2	69	9	13,04 %
G1	87	2	2,30 %
G2	53	9	15,09 %
G3	35	9	25,71 %

Noe som også er interessant, er at etter eksperimentsituasjonene ble avsluttet og jeg opplyste informantene om alle detaljene ved det egentlige formålet med studien min, svarte nesten alle at dette ikke var noe de ville bruke. Informant M1 og G3 derimot, snakket om at dette var noe de kunne bruke, særlig hvis de snakket om noen som var kjent for både seg selv og lytteren. Det at de andre informantene sa at de ikke ville bruke den preproprielle artikkelen, er interessant fordi alle, unntatt de to yngste informantene, hadde noen forekomster av prepropriell artikkel. Dette kan derfor tyde på at den preproprielle artikkelen er et språktrekk som ikke alle er like bevisste rundt, eller har tenkt over i særlig stor grad.

I alle tilfellene hvor det har blitt produsert personnavn, både med og uten prepropriell artikkel, har navnene spesifikk referanse. Dette er fordi personene som informantene omtaler, har spesifikk referanse til karakterene i tegneseriestripene. Det er ikke hvilken som helst «Ola» de omtaler, det er den spesifikke «Ola» fra tegneseriestripen de gjenforteller. Med dette finnes det derfor heller ingen tilfeller i mitt datamateriale hvor navn kan stå uten prepropriell artikkel fordi de ikke har spesifikk referanse. Alle navnene som informantene har produsert, er derfor kvalifiserte til å kunne ta en prepropriell artikkel.

De karakterene som er navngitte av meg, er navngitt ved fornavn. Dermed er det fornavn som utgjør det største av mitt datamateriale. Når noen har blitt nevnt med etternavn, har de gjort det

på eget initiativ uten at jeg har lagt opp til det, og da har det skjedd ved navngivning av kjendiser eller kjente karakterer, som for eksempel *Trump* (Donald Trump).

4.2 Analyse av den preproprielle artikkelen i Trondheim

I det følgende vil jeg analysere datamaterialet jeg har samlet inn og andre interessante funn som har kommet frem i informantsamtalene. Før jeg starter med dette, ønsker jeg først å påpeke at alle foranstilte artikler produsert foran personnavn i mitt datamateriale, er preproprielle artikler. Jeg nevnte kort den psykologisk distale demonstrativen i bakgrunnskapitlet (se kap. 2.2.3), og at den i transkribert tale kan forekomme i samme form som den preproprielle artikkelen. Derimot er det en trykkforskjell som gjør at man kan skille den psykologisk distale demonstrativen fra den preproprielle artikkelen (Johannessen, 2008, s. 71). Etter å ha hørt gjennom lydopptakene mine fant jeg fort ut at alle de produserte navneartiklene var trykksvake, og dermed er alle navneartiklene i datamaterialet mitt preproprielle artikler.

Gjennom analysen og drøftingen er det ulike spørsmål som jeg ønsker å finne svar på, og velger derfor å repetere forskningsspørsmålene fra innledningskapitlet:

- I hvilken grad blir den preproprielle artikkelen brukt ved slektskapsord som «mamma» eller «bestefar»?
- I hvilken grad blir den preproprielle artikkelen brukt når man snakker om kjente personer eller karakterer (kjendiser, Gud/Jesus, tegneseriefigurer o.l.)
- I hvilken grad blir den preproprielle artikkelen brukt foran personer/karakterer man ikke kjenner til?
- I hvilken grad kan den preproprielle artikkelen brukes foran etternavn?
- I hvilken grad finnes det variasjon i bruken av den preproprielle artikkelen relatert til propriets genus?
- I hvilken grad er det aldersvariasjon i bruken av den preproprielle artikkelen?
- I hvilken grad kan man si at den preproprielle artikkelen er på tur til å forsvinne i trondheimsdialekten?

I datamaterialet mitt blir den prepropriele artikkelen brukt i ulike sammenhenger og med ulike «typer» navn. Nedenfor skal jeg gå gjennom disse ulike «navnetypene» som den prepropriele artikkelen kan stå foran.

4.2.1 Slektskapsord

I alle tilfellene hvor det er snakk om slektskapsord, er det slektskapsord som fungerer som navn. I tillegg er slektskapsordene kun basert på foreldre og besteforeldre, dermed er de slektskapsordene som jeg valgte ut: *mamma*, *pappa*, *bestemor* og *bestefar*. Jeg har utelatt andre slektskapsord som for eksempel *tante*, *onkel*, *oldemor* og *oldefar* for å potensielt kunne få flere produserte prepropriele artikler foran samme type slektskapsord. Jeg har også unngått ord som *fetter* og *kusine*, fordi jeg selv tenker at dette ikke er en hensiktsmessig kategori å ha med, siden det vanligste er å tiltale søskenbarn med fornavn i norsk.

Det ble til sammen nevnt 108 slektskapsord, hvorav 11 ble produsert med prepropriele artikkel foran. Til at slektskapsord er en av kategoriene som ligger nærmest at noen er kjent for informantene, er det et relativt lavt antall produserte artikler. Samtidig må det problematiseres at eksperimentsituasjonen ikke er den mest naturlige for å omhandle slekt. Tegneseriestripene viser på ingen måte deres faktiske foreldre eller besteforeldre. Det at jeg derfor ba informantene late som om det var foreldre eller besteforeldre, og at det dermed ble konstruert en historie om familien deres, er ikke ideell for å få frem om PPA er noe de faktisk ville brukt foran slektskapsord eller ikke. Derfor er det en sjanse for at tallene kunne vært annerledes dersom datainnsamlingen ble gjort på en annen måte enn gjennom et eksperiment hvor det kan føles mer ut som man må forholde seg til en oppdiktet familie enn en faktisk familie.

Det som derimot kan sies, er at alle unntatt tre informanter brukte prepropriele artikkel foran slektskapsord hvertfall én gang i løpet av eksperimentsituasjonene. Dermed har over halvparten av informantene brukt artikkelen foran slektskapsord. Dette kan derfor tyde på at den

preproprielle artikkelen kan brukes foran slektskapsord i Trondheim, men at den langt ifra blir brukt konsekvent, siden ingen av informantene brukte artikkelen hver gang de nevnte et slektskapsord. Det var informant G3 og M2 som hadde prepropriell artikkel foran slektskapsord flest ganger, hvor informant G3 hadde prepropriell artikkel foran 4 av 8 nevnte slektskapsord, mens informant M2 hadde prepropriell artikkel foran 4 av 11 nevnte slektskapsord.

4.2.2 Kjendiser og kjente karakterer

Til sammen ble det produsert 85 navn på kjendiser eller kjente karakterer. 8 av disse navnekonstruksjonene inneholdt prepropriell artikkel. Informant G2 produserte halvparten av disse artiklene, hvor to av dem ble brukt foran etternavnet *Trump* (med referanse til Donald Trump), og de to andre til fornavnet *Jonas* (med referanse til Jonas Gahr Støre). Utenom dette var det informant M1 som brukte artikkelen to ganger foran den kjente figuren *Nasse Nøff*, og informant M2 som brukte artikkelen to ganger foran *Ole Brumm*. Alle produserte prepropriele artikler foran navn på kjendiser eller kjente karakterer har bare blitt produsert foran karakterer av hankjønn. Det som også er interessant er at informant M1 og M2 bare brukte artikkelen om enten *Ole Brumm* eller *Nasse Nøff*, og ikke om begge, selv om begge karakterene var å finne i samme tegneseriestripe. Ingen av informantene produserte prepropriell artikkel foran den bibelske karakteren *Jesus*, som i alt ble nevnt åtte ganger.

Disse resultatene med prepropriell artikkel brukt foran navn på kjendiser eller andre kjente karakterer, kan tyde på at det er mulig å ha artikkelen foran navn på kjente personer som man derimot ikke kjenner personlig. Samtidig kan resultatene også tyde på at det er en liten begrensning i hvem de kjente karakterene kan være. Det at artikkelen har forekommet sammen med *Donald Trump*, *Jonas Gahr Støre*, *Nasse Nøff* og *Ole Brumm* tyder på at artikkelen kan forekomme i konstruksjoner med kjendiser og karakterer fra for eksempel politikk, film og bøker. På den andre siden ser det derimot ikke ut til at artikkelen forekommer i konstruksjoner med bibelske karakterer, slik som *Jesus*. Samtidig har jeg ikke testet ut om artikkelen kan forekomme i konstruksjoner med andre bibelske eller hellige figurer, og dermed vil dette bare kunne være en antakelse.

4.2.3 Tilfeldige navn og karakterer

Av de totalt 39 produserte preproprielle artiklene ble 20 produsert foran karakterer med tilfeldige navn som jeg hadde gitt og notert ned på tegneseriestripene. Dette er dermed den kategorien det har blitt produsert flest preproprielle artikler innenfor. Disse karakterene er med andre ord ukjente og tilfeldige karakterer som informantene ikke kjenner personlig.

- (3) Informant G2: Tydelig at Frode e sint på n Fritz. Frode har lyst å dra te n Fritz men Fritz kjæm først ut og kakke'n i høvve med ei klubbe og Frode går ned for telling. Og Trine møte n Fritz ja og hainn hilse på Trine med å løft hattn.

Det at det har blitt produsert preproprielle artikler i så mange tilfeller foran navn på personer informantene ikke kjenner personlig, tyder på at artikkelen kan brukes foran navn på personer man ikke kjenner personlig, i Trondheim. Derimot, slik vi ser av eksempel (3), forekommer ikke artikkelen foran alle navn, men heller sporadisk og tilfeldig i de fleste tilfellene hvor artikkelen blir produsert. Innenfor disse 20 produserte preproprielle artiklene foran navn på personer man ikke kjenner personlig, ligger også de tre artiklene som ble produsert av informant U3 foran tegneseriekarakteren *Hjalmar* (se kap. 4.1.1). Jeg har valgt å ta dette med her fordi alle de andre informantene mine brukte det tilfeldige navnet jeg tildelte *Hjalmar*, som i den ene tegneseriestripen skulle bli omtalt som *pappa* og i den andre som *Håvard*. Informant U3 kalte derimot karakteren for *Hjalmar*, og produserte prepropriell artikkel foran navnet i alle tilfellene hvor informanten nevnte han.

- (4) Informant U3: Nei det e krancling mellom di to små og n Hjalmar. Maria og Kasper. Og n Hjalmar og hu mor e som vanlig prøve å rydd opp.

Med en slik konsekvent bruk av prepropriell artikkel foran en karakter hvor informanten gikk bort fra mine instruksjoner og brukte det opprinnelige navnet til tegneseriekarakteren, gjør at man kan anta at denne informanten har kjennskap til tegneserien *Hjalmar*. Dette kan man anta fordi den preproprielle artikkelen kan brukes for å markere nettopp kjennskap (se kap. 2.2.2). Denne informanten er også den eneste av de yngre informantene som har produsert preproprielle artikler, og på grunn av denne konsekvente bruken av artikkel foran en karakter jeg antar at

informanten har kjennskap til, kan det være at de to andre yngre informantene kunne brukt preproprielle artikler dersom personene som ble omtalt var mer kjent for dem.

Samtidig må det nevnes at selv om informant U3 gir uttrykk for å kjenne til tegneseriefiguren *Hjalmar* ved å ha gått bort fra mine instruksjoner, og i tillegg ha en konsekvent bruk av prepropriell artikkel foran akkurat dette navnet, er det ingen liknende funn å finne hos de to andre yngre informantene. Samtidig kan man anta at det er en mulighet for at også de kunne brukt prepropriell artikkel foran navn på personer de kjenner eller har kjennskap til, men at det derimot ikke kommer til uttrykk i eksperimentsituasjonen. Som nevnt i kap. 2.2.1, kan det stilles krav til at lytteren også må kjenne til den som omtales, for at bruken av den preproprielle artikkelen skal komme til syne. Dette kan derfor tenkes å ha bidratt til at det ikke blir produsert så mange preproprielle artikler.

4.2.4 Fornavn

Som jeg nevnte innledningsvis i dette kapitlet, utgjør fornavn størsteparten av datamaterialet mitt. Av de totalt 39 produserte preproprielle artiklene er 23 av dem produsert foran kun fornavn isolert (dette er tall inkludert kun fornavn på kjendiser også). Når over halvparten av de produserte preproprielle artiklene forekommer foran fornavn alene, indikerer dette at den preproprielle artikkelen kan bli brukt foran fornavn i Trondheim. Noe interessant, er at det fra eksperimentsituasjonene forekom PPA foran fornavn relativt sporadisk og ukonsekvent, men informant G3, som jeg hadde en samtale med i etterkant om felles bekjente, brukte artikkelen konsekvent når de ble nevnt.

(5) Informant G3: Æ kjenne'n Anton på grunn av mainn min, også har æ da blitt kjeint med a Karoline etter det da.

Dette er et eksempel på at våre felles bekjente ble nevnt med navn, hvor den preproprielle artikkelen blir brukt. De ble nevnt flere ganger, og alle gangene de ble nevnt var det med PPA foran navnene deres. Dette tyder på at det kan være mer vanlig å bruke artikkelen om personer man faktisk kjenner, og når samtalepartneren (i dette tilfellet meg) også kjenner til dem som omtales.

4.2.5 Etternavn

Til sammen ble etternavn nevnt alene 12 ganger. Bare i to konstruksjoner av denne typen ble det produsert PPA, hvor det da bare var informant G2 som produserte prepropriell artikkel foran *Trump* begge gangene han ble nevnt.

(6) Informant G2: Det er vell' n Jonas og Erna og' n Trump.

Det at det er svært få tilfeller, bare to, hvor den prepropriele artikkelen har forekommet sammen med etternavn alene, antyder at det mest vanlige er å utelate prepropriele artikler foran etternavn. Samtidig kan det likevel være en indikasjon på at det er mulig å ha prepropriele artikkel i konstruksjoner med etternavn i Trondheim, selv om det ikke ser ut til å være det normale. Dette kan også ha sammenheng med at funnene mine tilsier at den prepropriele artikkelen ikke blir brukt konsekvent i Trondheim, og dermed forekommer sporadisk. Samtidig har informantene mine referert til de kjente karakterene med etternavn på eget initiativ, uten at jeg har lagt opp til at etternavn verken må eller skal brukes, dette er også en av grunnene til at antall nevnte etternavn alene er ganske lavt. Det er kanskje heller ikke like vanlig å omtale personer med etternavn i dagligtalen i dag sammenlignet med tidligere (Vinje, 2006). De fleste ville nok omtalt *Stian Hårstad* som *Stian*, og ikke *professor Hårstad*. Vinjes (2006) egne observasjoner er at man i mindre grad omtaler personer med etternavn i dag enn hva som var vanlig tidligere. Samtidig er det nok vanligere å kunne omtale for eksempel kjendiser eller andre kjente profiler med etternavn, slik som *Trump* eller *Støre*.

(7) Informant G3: det må vel vær *Støre*, og dær har vi Erna, også har vi *Trump*.

4.2.6 Fornavn + etternavn

Fullt navn (fornavn + etternavn) på karakter i tegneseriestripene ble nevnt totalt nevnt 45 ganger. Alle gangene noen ble nevnt med fullt navn var det i sammenheng med kjente personer/karakterer, altså *Erna Solberg*, *Donald Trump*, *Jonas Gahr Støre*, *Ole Brumm* og *Nasse Nøff*. Av de 45 gangene noen ble nevnt med fullt navn, ble det bare i tre av tilfellene brukt prepropriell artikkel foran. I tillegg var det ett tilfelle hvor det kunne se ut som en prepropriell

artikkel foran fullt navn, slik som jeg nevnte i kap. 4.1.1 om informant U2. *Ole Brumm* ble nevnt to ganger med prepropriell artikkel foran, og *Nasse Nøff* med prepropriell artikkel én gang, i alle disse tilfellene var det ingen tvil om at navneartikkelen kategoriseres som en prepropriell artikkel. Dette kan dermed indikere at det i Trondheim er mulig å bruke prepropriell artikkel foran personer sitt fulle navn. Samtidig var det bare to av informantene mine som brukte artikkelen i en slik sammenheng, noe som antyder at det normale er å utelate artikkelen i navnekonstruksjoner med fullt navn.

Informant U2 hadde derimot et tilfelle hvor det kunne se ut som det ble produsert en prepropriell artikkel, hvor pronomenet kom med etterfulgt nølelyd og pause før navnet ble sagt i følgende ytring:

(8) Informant U2: det e Jens, og så e det Erna og så e det han
eee (.) Donald Trump

Dette er derimot en setning som må diskuteres. Live Håberg (2010) omtaler dette som en prepropriell artikkel i sin masteroppgave hvor hun fant liknende funn i alle tre dialektene hun undersøkte:

(61) æ husske nårr æ va minndre ho ee # F2 prata omm sånn hære # fillm sånn dær _ Bler
Vittsj (NDC, kvaefjord_01um).

(93) mæinn æille ressa anndre å så va re nå m ho em # _ e E1 F8 å så (NDC,
gausdal_08gk)

(129) menn e du ee vætte di enngasjirte dær_oppe jåo ann ee M2 å sånt ælle (NDC,
voss_04gk)

Håberg (2010) skriver at man kan se at det er en prepropriell artikkel her, men at hun ble hindret treff i søkestrengen sin på «hun + substantiv», siden det er en nølelyd og en pause mellom artikkelen og navnet (s. 64). Dette er også noe som må bli sett ut fra konteksten. Håberg (2010) sier at den prepropriele artikkelen ser ut til å være obligatorisk både i Kvæfjord (s. 62) og i Gausdal (s. 76). Dermed ville kanskje et slikt tilfelle i hennes studie, ihvertfall når artikkelen ser

ut til å ha obligatorisk status, kunne tenkes at den preproprielle artikkelen ville vært der uavhengig av nølelyd og pause. Samtidig fant hun et liknende tilfelle i Voss hvor artikkelen ikke ser ut til å være like obligatorisk som i de to andre dialektene. Hun hevder derimot at artikkelen ser ut til å være obligatorisk hos de eldre informantene i Voss (Håberg, 2010, s. 101). Siden det siste eksempelet fra Håbergs datamateriale er ytret av en gammel kvinne, kan det derfor kanskje tenkes at artikkelen hadde forekommet også her uavhengig av nølelyd og pause.

Slik det forekommer av mitt datamateriale, mener jeg at det ikke er en prepropriell artikkel som har blitt ytret, men at det heller er brukt som et vanlig personlig pronomen i 3. person entall. Fordi det i mitt tilfelle var slik at informant U2 ikke klarte å komme på navnet til Donald Trump med en gang, og dermed er det mer sannsynlig at pronomenet «han» har blitt produsert før nøling og en liten pause, for å kunne gi seg selv tenketid. Dette er ikke uvanlig å gjøre dersom man ikke husker navnet på noen med det første. Jeg er riktignok ikke like kjent med datamaterialet til Håberg (2010), slik jeg er mitt eget, men hennes eksempler ligner på mitt funn. At også hennes «informanter» leter etter det rette navnet og at «ho ee # F2» dermed er en konstruksjon hvor pronomenet blir produsert fordi man ikke kommer på det egentlige navnet til personen, mer enn at det kan sies å være en prepropriell artikkel. Med dette mener jeg derfor at informant U2 i mitt materiale, ikke har produsert en prepropriell artikkel, selv om det kan ligne.

4.2.7 Hankjønnsnavn og hunkjønnsnavn

Av de til sammen 39 preproprielle artiklene som er produsert av informantene mine, er det produsert flere artikler foran hankjønnsnavn, enn foran hunkjønnsnavn. 30 av det totale antallet artikler ble produsert foran hankjønnsnavn, mens bare 9 ble produsert foran hunkjønnsnavn. Resultatet kan vel å merke ha blitt slik fordi det til sammen var flere hankjønnskarakterer enn hunkjønnskarakterer i tegneseriestripene. Samtidig har informant G2 kommet med en interessant ytring knyttet til nettopp dette:

(9) Meg: Kjenn du igjen pærsonan?

Informant G2: Det e vell' n Jonas og Erna og' n Trump.

Meg: Kem kræsja i kem?

Informant G2: nei asså Erna træff jo' n Jonas da, og' n Trump om han e med på dytta inni eller om hainn træffe hu ætterpå det e jo vanskeli å si men, det e jo hainn som e bakerst da.

Det interessante her er at informant G2 nevner både *Jonas*, *Erna* og *Trump* to ganger hver og i samme setning. Allikevel er det bare *Jonas* og *Trump* som får prepropriell artikkel foran seg, begge gangene de blir nevnt, mens *Erna* (med referanse til Erna Solberg) blir ytret uten prepropriell artikkel begge gangene hun blir nevnt.

4.2.8 Aldersvariasjon i bruken av prepropriell artikkel

Av de til sammen 39 produserte prepropriele artiklene ble 20 produsert av de eldre informantene, 12 ble produsert av «mellomgruppen», og 7 ble produsert av de yngre informantene og da utelukkende fra informant U3. Håberg (2010) hadde like resultater i at de eldre informantene brukte prepropriell artikkel oftere enn de yngre informantene, i tillegg til at hun også fant ut at det bare var de eldre informantene som brukte prepropriell artikkel foran etternavn (s. 68). Av mitt datamateriale er det bare de eldre informantene som hadde prepropriell artikkel foran etternavn, vel å merke var det bare en av de eldre informantene som produserte en slik konstruksjon. I tillegg brukte ingen av de yngre informantene prepropriell artikkel foran navn på kjendiser eller kjente karakterer, det var det bare «mellomgruppen» og de eldre informantene som gjorde. Hvis vi derimot anser tegneseriekarakteren *Hjalmar* som kjent så brukte for så vidt den ene av de yngre informantene, informant U3, prepropriell artikkel i alle tilfellene hvor han ble nevnt. Samtidig, siden informant U3 var den eneste som kalte denne karakteren for *Hjalmar*, er det heller mer trolig at karakteren er kjent for akkurat denne informanten, mer enn den var kjent for alle informantene. Dette er også en variabel det er vanskelig å sammenligne med noe, siden de andre informantene brukte et annet navn på *Hjalmar* som gjør at han i de andre tilfellene blir en mer eller mindre tilfeldig karakter enn en som åpenbart er kjent for taleren.

De eldre informantene brukte til sammen 5 prepropriele artikler foran navn på kjendiser og kjente karakterer, mens «mellomgruppen» til sammen produserte 3 prepropriele artikler foran navn på kjendiser og kjente karakterer. Samtidig må det nevnes at mellomgruppen bare

inneholder to informanter, mens de eldre til sammen utgjør tre informanter. Det vil derfor nødvendigvis ikke være unaturlig at de eldre produserte flere preproprielle artikler enn «mellomgruppen».

Håberg (2010) skriver at ut fra datamateriale hennes fra Voss ser hun at de eldre informantene bruker den preproprielle artikkelen konsekvent, mens de yngre har få tilfeller hvor den preproprielle artikkelen blir brukt. Med dette viser hun til at det er sterke indikasjoner på at navneartikkelen er på vei ut av dialekten i Voss (s. 106). I mitt datamateriale kan jeg finne lignende tendenser, noe jeg kommer tilbake til i drøftingen, ved at de to yngste informantene ikke brukte prepropriell artikkel i det hele tatt. Samtidig brukte ikke mine eldre informanter artikkelen konsekvent, i tillegg til at informant U3 faktisk produserte flere preproprielle artikler enn for eksempel informant G1.

4.2.9 Navn uten prepropriell artikkel

Til sammen produserte informantene mine 534 navn, hvor det bare i 39 av tilfellene ble produsert navn med prepropriell artikkel foran. Det er dermed et svært lavt antall artikler som har blitt produsert sammenlignet med hvor mange navn som faktisk ble nevnt. Dette betyr at det har blitt nevnt 496 navnekonstruksjoner uten prepropriell artikkel. De to yngste informantene, informant U1 og U2, var de eneste informantene som ikke produserte noen preproprielle artikler. Det at så mange navn ble nevnt uten prepropriell artikkel, kan derfor vise til at det tradisjonelle i Trondheim i dag er å utelate den preproprielle artikkelen.

Samtidig må det tas med i betraktning, som jeg allerede har vært inne på, at dette er en konstruert situasjon som gjør at dersom det er vanlig å bruke artikkelen foran navn på personer man kjenner personlig, så er det noen metodiske problemer som gjør det vanskelig å finne mer nøyaktige resultater knyttet til dette temaet. Denne tematikken vil bli diskutert i neste delkapittel. Navn på kjendiser og andre kjente karakterer er derimot noe som ikke nødvendigvis har blitt påvirket av situasjonen fordi disse vil være like kjente eller ukjente uavhengig av konteksten. Samtidig, slik jeg allerede har vært inne på, er slektskapsordene et eksempel på en type navn hvor den

preproprielle artikkelen muligens kunne forekommet oftere dersom det var snakk om ekte familie, og ikke en «oppdiktet» familie.

4.3 Metodekritikk

Gjennom analysearbeidet har jeg bemerket meg noen forhold som kan sies å utgjøre svakheter ved metoden min, og som videre kan ha påvirket resultatene mine og dermed svekket reliabiliteten. Den første svakheten ligger i skillet mellom skriftlighet og muntlighet. Muntlig språk skiller seg fra skriftspråk ved «gjentakelser, uttrykksmåter for nøling, pauser, variasjoner i artikulasjonsmåter, «feil» og språklige «glipp», i tillegg til variasjoner i ordbruk og grammatikk» (Omdal, 1999, s. 27). Samtidig skiller skriftspråket seg fra talespråket ved at det mangler for eksempel trykk og tone. Det er allikevel noen gråsoner som ligger i dette skillet. Skrevne dialoger og høytlesning er eksempler på kommunikasjonsformer som ligger nærmere skriftspråket enn talespråket (Omdal, 1999, s. 27).

Metoden er basert på muntlig tale, men samtidig er det ikke spontan tale. Det er en gjenfortellingssituasjon hvor det kan være fare for at informantene kan velge seg ut mer «skriftlige formuleringer» eller en form for «leseuttale». Eksempelet nedenfor illustrerer en muntlig ytring med skriftspråksnære formuleringer.

- (10) Informant G1: Men Fризt kjæm en i forkjøpe å tar fram ei slegge å dunke slegga rett i hodet på Frode, vilket gjør at Frode ramle i bakken å besvime.

Formuleringer som «hvilket gjør at», som i eksempel (10), har et mer skriftlig preg over seg, enn muntlig, og kan dermed settes i sammenheng med at informantene i noen ytringer har benyttet seg mer av en «leseuttale» enn spontan tale. Det er heller ikke uvanlig at slike skriftspråksnære uttalelser forekommer i situasjoner som blir ansett som mer formelle (Omdal, 1999, s. 37).

Slik jeg allerede har vært inne på i kap. 2.2.4, er den preproprielle artikkelen noe som vanligvis ikke forekommer i skriftspråk, og dermed vil slike skriftspråksnære ytringer kunne ha påvirkning

på resultatene ved at færre artikler kan ha blitt produsert. Samtidig er også den preproprielle artikkelen et trekk som er forbundet med uformell dialektal tale (se kap. 2.2.4), noe som også gjør at den kan ha blitt produsert sjeldnere når talen har blitt preget av enkelte uttrykksmåter som oppfattes som mer typiske i skrift.

En annen svakhet ligger i slektskapsordene og fornavnene til de tegneseriefigurene med navn utvalgt av meg. Som jeg allerede har vært inne på i analysen, er ikke karakterene som blir nevnt med slektskapsord, informantenes faktiske familie. Det er en konstruert situasjon hvor jeg har bedt dem om å gjenfortelle som om det var foreldrene eller besteforeldrene deres i tegneserien. Derfor kunne resultatene vært annerledes dersom det var snakk om deres faktiske familiemedlemmer. Det har derfor vært en utfordring å undersøke om artikkelen kan brukes foran navn på personer informantene kjenner personlig. De karakterene som har fått tilfeldige navn av meg, har neppe blitt veldig påvirket av situasjonen, fordi disse karakterene i utgangspunktet er ukjente for informantene uansett. Jeg har ikke hatt tilgang til hver enkelt informant sine venner, og derfor har det blitt vanskelig å skulle navngitt personene i tegneseriestripene basert på personer informantene faktisk kjenner personlig. Vanlige fornavn kunne derfor også muligens hatt en hyppigere forekomst med prepropriell artikkel dersom det var en historie som ble fortalt om deres faktiske venner/kollegaer/familie som ikke blir referert til ved slektskapsord, eller andre personer som informantene kjenner personlig. Samtidig, hvis jeg hadde tilgang til navnene på for eksempel deres nærmeste venner, så ville resultatene uansett kunne blitt påvirket av at det ikke var deres faktiske venner de gjenfortalte historier om, på lik linje som for slektskapsordene.

Et annet metodologisk problem er at den klitiserte formen av «han», «'n», kan være vanskelig å høre siden den blir sammenslått med ordet før, som vist i eksempel (11) nedenfor. Dette har derfor ført med seg noen problemer i transkriberingen av informantsamtalene. Jeg har måttet høre gjennom lydopptakene flere ganger for å forsikre meg om at jeg har hørt rett. Denne 'n-en har vært vanskelig å høre i flere tilfeller, og derfor kan det være at jeg enten har transkribert noen n-er for mye, eller noen n-er for lite.

- (11) Informant G3: Så 'n Martin' kjikke inn å lure på ka dæm hoill på med for nån ting.

4.4 Oppsummering

Den preproprielle artikkelen i mitt datamateriale forekommer i de fleste tilfeller sporadisk og tilfeldig, noe som tyder på at den preproprielle artikkelen i Trondheim ikke blir brukt konsekvent. Samtidig er det vanskelig å trekke konklusjoner knyttet til bruken av den preproprielle artikkelen ved navn på personer man kjenner, som for eksempel slektskapsord. Dette er fordi situasjonen er konstruert og det er derfor ikke informantenes ekte familie det er snakk om. Dermed blir det vanskelig å konkludere med hvordan den blir brukt om personer man kjenner personlig siden jeg ikke samler inn data ved å gjemme meg i kjøkkenskapet hjemme hos informantene. Jeg vet derfor ikke om de ville brukt artikkelen foran navn på personer de kjenner, dersom de snakket med noen om deres faktiske familie, eller andre personer de kjenner personlig, som for eksempel venner. Allikevel ser det ut til at det normale i Trondheim er å utelate artikkelen.

5 Diskusjon

I dette kapitlet vil resultatene fra analysen bli diskutert. Hovedtendensen gjennom analysen er at den preproprielle artikkelen generelt forekommer sjeldent, og i de fleste tilfellene tilfeldig og sporadisk. Samtidig er det noen tilfeller hvor artikkelen blir brukt konsekvent om personer eller karakterer som informantene har kjennskap til, slik som eksempel (4) og (5) viser. Resultatene viser derfor at det normale i Trondheim i dag er å ikke bruke artikkelen. Sammenliknet med korpusmaterialet og eldre lokal dialektlitteratur (se kap. 2.3.2), viser resultatene mine derfor at den preproprielle artikkelen blir brukt i mye mindre grad nå enn tidligere. Dette viser derfor til at artikkelen har tapt terreng til fordel for det overlokale, som er å utelate artikkelen. Denne tilbakegangen skal diskuteres med utgangspunkt i aldersvariasjon, for deretter å se om standardspråkpåvirkning kan være en mulig forklaringsfaktor, og om det er en pågående språkendring i bruken av den preproprielle artikkelen i Trondheim.

5.1 Aldersvariasjon i reell tid og tilsynelatende tid

En måte å studere språklig variasjon på, er å studere språket diakront i *reell tid*. Dette handler om at man enten studerer en gruppe språkbrukere i et språksamfunn for å kartlegge variasjonen i språket, for deretter å studere den samme gruppen språkbrukere på et senere tidspunkt, gjerne med flere års mellomrom. Eller at man sammenligner nyere data med data fra en studie som allerede eksisterer (Cukor-Avila & Bailey, 2013, s. 254). Hvis det da etter alle disse årene mellom hver av studiene viser seg at noen trekk for eksempel har forsvunnet, er det antatt at man med rimelig sikkerhet kan konstatere at det har skjedd en språkendring. Samtidig er ikke denne måten å studere språkendring problemfri. I tillegg er det en krevende måte å gjennomføre en språkendringsstudie på, fordi man må finne tilbake til nøyaktig de samme språkbrukerne som man studerte i første runde, ha lik metode og gjennomføringsmåte, og man må ta med i betraktning at det skjer demografiske utviklinger som påvirker befolkningen (Cukor-Avila & Bailey, 2013, s. 257 – 258).

Sosiolingvisten William Labov hadde en idé om en enklere måte å studere språklig variasjon på (som nevnt i kap. 2.4). Denne ideen handlet om å studere språket i *tilsynelatende tid* for å kunne

gi en antakelse om hvordan språket kommer til å se ut i *reell tid*. Det er denne tilnæringsmåten jeg har benyttet med av. Språklig endring kan dermed studeres synkront ved å sammenlikne språkbruken til ulike generasjoner innenfor det samme språksamfunnet. Tanken hans var at dersom man kunne påvise at ungdom snakket annerledes enn foreldrene sine, skulle det være mulig å anta at man var «på sporet av en språklig endring innenfor dette samfunnet» (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 27). Men heller ikke denne måten er problemfri. Det må nemlig bli regnet med at språkbruken til ungdommen holdes stabil gjennom resten av livsløpet. Derimot er det vanskelig å anta hvor stabilt språket til individer faktisk er. Cukor-Avila & Bailey (2013) hevder at språket til tenåringer, selv de eldste tenåringene, ikke er stabilt (s. 253). Videre skriver de at man kan anta at språket er relativt stabilt i en tidlig voksen alder, men at studier i *tilsynelatende tid*, med tenåringer som en del av aldersvariablene, må bli behandlet med et kritisk blikk (Cukor-Avila & Bailey, 2013, s. 253). Samtidig har Bowie (2005) bemerket seg at språket til voksne ikke har sett ut til å være konstant og stabilt hele livet (s. 51). Språket voksne innehar, kan dermed også vise seg å endres etter hvert. I tillegg til at begrepet *age-grading* (*aldersavhengig variasjon* eller *livsfaseendring*) (se kap. 2.4), har vist seg å være et problem i møte med denne måten å studere språklig variasjon.

Dersom man støtter tankegangen til Labov om at «morgendagens språk lar seg forutsi gjennom en synkron undersøkelse av morgendagens språkbrukere» (Hårstad et al., 2017, s. 167), kunne det vært fristene å anta at den prepropriele artikkelen er utsatt for en språklig endring i Trondheim, siden mine to yngste informanter ikke produserte noen prepropriele artikler. Derimot utgjør *aldersavhengig variasjon* eller *livsfaseendring*, som allerede nevnt, problemer ved denne tankegangen. Resultatene mine viser at både de voksne i «mellomgruppen» og de eldre informantene bruker PPA betydelig mer enn ungdommene, dermed er det ikke gitt at man står ovenfor en språkendring knyttet til denne artikkelen. Slik jeg allerede har vært inne på, har artikkelen gått ut av bruk fra Oslo-området, og dermed er det ikke usannsynlig at artikkelen også kan forsvinne andre steder. Samtidig, slik vi ser av avsnittet over, kan noen språkformer være aldersavhengige. Det kan derfor være en mulighet for at PPA er tilknyttet en annen livsfase enn ungdomsårene. Samtidig er det, ifølge Hårstad & Opsahl (2013), en klar «enighet om at det gir liten mening å operere med klart atskilte livsfaser eller livsavsnitt med tydelige særtrekk» (s. 35).

Også Chambers (2009) bemerker at svært få endringer av denne typen har blitt rapportert (s. 201). Jeg kan derfor ikke vite om de yngre informantene mine vil ta til seg artikkelen eller ikke når de blir voksne. Både på grunn av at det kan være et trekk de senere vil ta til seg, samtidig som det ikke er gitt, og siden tanken om å operere med atskilte livsfaser med tydelige særtrekk har blitt kritisert. Selv om det er vanskelig å si noe konkret om hvordan situasjonen vil være for den preproprielle artikkelen vil være i fremtiden, viser resultatene mine fortsatt at artikkelen er i tilbakegang. En mulig forklaringsfaktor for tilbakegangen kan skyldes påvirkning fra standardspråk, noe som vil bli diskutert i det følgende.

5.2 Standardspråkpåvirkning som mulig forklaringsfaktor

Noen språkendringsprosesser skyldes en tankegang som har røtter i en standardspråkideologi. I Norge har vi derimot ikke én enkelt standard hverken i skrift eller i tale. Det norske språket har ikke ett standard talemål, men heller flere ulike varianter av talt norsk som lever side om side. Når det gjelder det norske skriftspråket, har vi samlet oss rundt to skriftspråk som begge er standardspråk, bokmål og nynorsk. På grunn av disse mangfoldige språkkriktighetene er situasjonen slik at det er vanskelig for en enkelt varietet å innta posisjonen som «det beste» eller «det riktige språket». Bokmål er derimot den skriftnormen som er mest opplagt å kunne innta en slik plass, siden dette skriftspråket brukes av om lag 90 prosent av befolkningen (Hårstad, Mæhlum & van Ommeren, 2021, s. 76-77).

Selv om vi ikke har noe standard talemål, er det derimot flere norske studier som har dokumentert at «utvanning», «utvisking» og «forflating» av dialektene, i flere tilfeller skjer ved at lokale varieteter blir lagt bort og byttet ut med trekk fra en standardvarietet (Hårstad et al., 2021, s. 79). Det som i slike sammenhenger blir ansett som standardvarietet er talemål som ligger nært opp mot bokmål. Selv om språkforskere bruker standardspråkideologi for å forklare ulike dialektendringsprosesser, er dette også problematisk siden «det formelt sett ikke eksisterer noe norsk standardtalemål som kan ha en slik påvirkningskraft» (Hårstad et al., 2021, s. 79). Likevel viser flere punktstudier at flere lokale varianter og særtrekk blir sjeldnere, også her i Norge, selv om vi ikke har et standardtalemål. Det viser seg også at de variantene som tar over for de lokale, er former som har en større geografisk utbredelse, og som derfor i flere tilfeller blir

ansett som noe standardnært (Hårstad et al., 2021, s. 80). Dette kan derfor være en mulig forklaringsfaktor for tilbakegangen av den preproprielle artikkelen i Trondheim. Som jeg viste i kap. 2.3.2, er PPA tradisjonelt et trekk som brukes i Trondheim, men datamaterialet mitt viser at det normale i dag er å utelate artikkelen.

Det norske språksamfunnet viser til en «paradoksal dobbelthet» som gjør det krevende å studere språklig variasjon, og som derfor fører til at språkforskere må tenke over flere ulike muligheter til at variasjonen er som den er, og hvorfor språket utvikler seg slik det gjør. Det er et spenningsforhold mellom det at vi har stor variasjonstoleranse her i landet, «og en utbredt forestilling om (og tilnærming til) et «normalnorsk» eller «dialektfritt norsk»» (Hårstad et al., 2021, s. 82).

Med dette som grunnlag er det derfor krevende å studere aldersvariasjon knyttet til den preproprielle artikkelen. Resultatene mine viser at artikkelen har tapt terreng, slik den også har gjort i Oslo-området, til fordel for det overlokale som er å ikke bruke den preproprielle artikkelen. Samtidig kan artikkelen også være knyttet til visse alderssegment eller livsfaser, som derfor gjør at mine yngste informanter muligens kan ta til seg dette trekket når de blir eldre. På grunn av kritikken knyttet til livsfaser med tydelige særtrekk, og at språket individer har ikke kan antas å være stabilt gjennom hele livsløpet, gjør at det kan se ut som standardspråkpåvirkning er den mest logiske forklaringsfaktoren.

6 Avslutning

Den preproprielle artikkelen har tradisjonelt vært et trekk som blir brukt i Trondheim. Dette viser seg både gjennom korpusmateriale fra 1970-tallet, og annen eldre lokal dialektlitteratur.

Artikkelen kan i tillegg spores tilbake i Trondheim til så tidlig som sent 1600-tall, og har dermed vært et tradisjonelt trekk gjennom flere hundre år. Mitt datamateriale viser derimot at artikkelen står i en sterk tilbakegang, og at den derfor ser ut til å ha blitt utsatt for en språkendring over tid.

Artikkelen eksisterer allikevel fortsatt i Trondheim, og dermed er denne språkendringen i så fall fortsatt pågående. Jeg kan ikke med sikkerhet si at dette er en artikkel som kommer til å

forsvinne fra trondheimsdialekten, på grunn av blant annet *age-grading* og at artikkelen er utsatt for noen metodologiske problem knyttet til innsamlingen av data. Samtidig kan resultatene mine

fortsatt vise at det normale i Trondheim i dag er å utelate artikkelen, og at det derfor kan være en mulighet for et framtidig bortfall hvis man anser de to yngste informantene, som ikke brukte

artikkelen i det hele tatt, til å sitte med fremtidens trondheimsdialekt. Siden artikkelen har gått ut av bruk i Oslo-området, etter påvirkning fra talespråk som ligger nært opp mot bokmål, er det

derfor ikke usannsynlig at dette også kan skje andre steder. Selv om det er vanskelig å si konkret hvordan den fremtidige situasjonen for den preproprielle artikkelen i Trondheim kommer til å

være, viser resultatene mine fortsatt at artikkelen er i tilbakegang. Den mest sannsynlige

forklaringsfaktoren til denne nedgangen i bruken av den preproprielle artikkelen i Trondheim

kommer derfor fra standardspråkpåvirkning, hvor artikkelen har tapt terreng til fordel for det

overlokale som er å utelate artikkelen.

7 Litteraturliste

Aasen, I. (1864). *Norsk grammatik*. Universitetsforlaget.

Beito, O. T. (1970). *Nynorsk grammatikk: Lyd- og ordlære*. Det norske samlaget.

Bowie, D. (2005). Language Change over the Lifespan: A test of the Apparent Time Construct. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*, 11(2), 45–58 / Artikkel 3.
https://repository.upenn.edu/pwpl/vol11/iss2/3/?utm_source=repository.upenn.edu%2Fpwpl%2Fvol11%2Fiss2%2F3&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

Chambers, J. K. (2009). *Sociolinguistic Theory: Language Variation and its Social Significance* (3. Utg.). Wiley-Blackwell.

Clopper, C. G. (2013). Experiments. I C. Mallinson, B. Childs & G. Van Herk (Red.), *Data Collection in Sociolinguistics: Methods and Applications* (s. 151-161). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203136065>

Cukor-Avila, P. & Bailey, G. (2013). Real Time and Apparent Time. I J. K. Chambers & N. Schilling (Red.), *The handbook of language variation and change* (2. Utg., s. 239–262). Wiley-Blackwell.

Dahl, Ö. (2015). *Grammaticalization in the North: Noun phrase morphosyntax in Scandinavian vernaculars*. Language science press. <https://doi.org/10.17169/langsci.b73.17>

- Dalen, A. (2006). Hans Olufsen Nysted som kjelde til kunnskap om bymålet i Trondheim på 1600-tallet. I J. R. Hagland (Red.). *Regional språkhistorie: rapport frå eit seminar i regi av Det kongelige norske videnskabers selskab, 14.-15. oktober 2005*, 65–79. Tapir akademisk forlag.
- Delsing, L.–O. (2003). Syntaktisk variation i nordiska nominalfraser. I Ø. A. Vangsnes, A. Holmberg & L.–O. Delsing (Red.), *Dialektsyntaktiska studier av den nordiska nominalfrasen* (s. 11–64). Novus forlag.
- Faarlund, J. T. (2000). *Totenmålet*. Østre Toten Kommune Kulturetaten.
- Faarlund, J. T., Lie, S. & Vannebo, K. I. (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Universitetsforlaget.
- Friðriksson, F. (2015). Gruppsamtal och intervju. I S. Boyd & S. Ericsson (Red.). *Sociolingvistik i praktiken*, 57–73. Studentlitteratur.
- Henriksen, C. C. (Red.). (1976). *Dansk rigssprog: en beskrivelse fra 1700-tallet*. Akademisk Forlag.
- Husøy, T. L. (1997). *Skoill' de' vær' en påtår, kanskje? – Ord og uttrykk fra Trondheim og omegn*. Akademisk fagbokforlag.
- Håberg, L. (2010). *Den preproprielle artikkelen i norsk: Ei undersøkning av namneartiklar i Kvæfjord, Gausdal og Voss*. [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.

- Hårstad, S. (2010). *Unge språkbrukere i gammel by: En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. [Doktorgradsavhandling]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hårstad, S., Lohndal, T. & Mæhlum, B. (2017). *Innganger til språkvitenskap: Teori, metode og faghistorie*. Cappelen Damm Akademisk.
- Hårstad, S., Mæhlum, B. & van Ommeren, R. (2021). *Blikk for språk: Sosiokulturelle perspektiver på norsk språkvirkelighet*. Cappelen Damm Akademisk.
- Hårstad, S. & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen: Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Fagbokforlaget.
- Johannessen, J. B. (2008). Psykologiske demonstrativer. I K. Hagen & J. B. Johannessen (Red.), *Språk i Oslo: ny forskning omkring talespråk* (s. 63–77). Novus Forlag.
- Johannessen, J. B. (2015). Oslo-språket de siste to hundre år. I H. Sandøy (Red.), *Talemål etter 1800: Norsk i jamføring med andre nordiske språk* (s. 269–300). Novus Forlag.
- Johannessen, J. B. & Garbacz, P. (2014). Proprial articles. *Nordic Atlas of Language Structure (NALS) Journals*, 1(1), 10–17. <https://doi.org/10.5617/nals.5362>
- Johansen, S. S. (2016). Null subject, preproprial articles, and the syntactic structures of Old Norwegian pronouns. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 34(2), 183–217. <http://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/1346>

Kokkelmans, J. (2018). Elvis Presley, God and Jane: the Germanic proprial article in a comparative perspective. *Working Papers in Scandinavian Syntax*, 100(4), 64–98.
https://www.researchgate.net/publication/330634879_Elvis_Presley_God_and_Jane_The_Germanic_proprial_article_in_a_comparative_perspective

Larsen, A. B. & Stoltz, G. (1911). *Bergens bymål*. Bymålslaget.

Milroy, L. (1980). *Language and social networks*. Blackwell.

Nordmark, E. (1989). *Husker du..?: Gamle trondhjemmere forteller*. Strindheim Trykkeris Forlag.

Norrby, C. & Håkansson, G. (2015). *Introduktion till sociolingvistik* (2. utg.). Studentlitteratur AB.

Omdal, H. (1999). Om norsk skriftspråk og forholdet til talemålet. I M. Engebretsen & J. Svennevig (Red.), *Mediet teller! Tverrfaglige perspektiver på skrift og tale* (s. 27–45). Høgskolen i Agder.

Røsstad, R. (2008). Språkopfatningar og sosiolingvistikken. *Målbryting* 9(1), 7–33.
<https://doi.org/10.7557/17.4796>

Selsås, M. (2020). Å undersøke munnleg språkutvikling i skulealder. I R. Neteland & L. I. Aa (Red.). *Master i norsk: metodeboka 2* (s. 198–215). Universitetsforlaget.

Sigurðsson, H. Á. (2006). The Icelandic noun phrase: central traits. *Arkiv för nordisk filologi* 121(1), 193-236. <https://journals.lub.lu.se/anf/issue/view/1796>

Stugu, O. S. (1997). *Kunnskapsbyen: 1964-1997*. Universitetsforlaget.

Torp, A. (1973). Om genitivsomskrivninger og -s-genitiv i norsk. *Maal og minne*. 124–150.

Universitetet i Oslo (2020, 28. februar) *Nordisk dialektkorpus*. Universitetet i Oslo.

<https://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/talesprakskorpus/nordisk-dialekt/>

Universitetet i Oslo (2022, 11. januar). *LIA norsk – korpus av eldre dialektopptak*. Universitetet i

Oslo. <https://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/talesprakskorpus/lia/>

Vinje, F.–E. (2006). «Hvordan har vi det så med søvnen?» – noen notiser om språklig kommunikasjon. *Tidsskriftet Den Norske Legeforening*, 126(1), 69–70.

<https://tidsskriftet.no/2006/01/jubileumsnummer/hvordan-har-vi-det-sa-med-sovnen-noen-notiser-om-spraklig-kommunikasjon>

Relevans for læreryrket

Et større innblikk og en større forståelse knyttet til den preproprielle artikkelen er relevant for læreryrket blant annet når vi snakker om kjønnsmangfold og kjønnsidentiteter. Det norske samfunnet, og derfor også den norske skolen, har et mangfold av kjønn, og derfor finnes det også flere kjønnsidentiteter enn bare mann og kvinne. Noen mennesker har en identitet som ligger mellom mann og kvinne, noen anser seg selv som et tredje kjønn som er verken mann eller kvinne, mens andre anser seg som flere kjønn eller ingen kjønn i det hele tatt.

Den preproprielle artikkelen faller sammen med personlig pronomen, 3. person entall, og viser seg derfor som *han* og *hun*. I tillegg brukes artikkelen foran personnavn. Det kan være problematisk å bruke artikkelen foran navn på personer som ikke anser seg selv som verken *han* eller *hun*. Det er for eksempel flere som ønsker å bruke det tredje kjønnsnøytrale pronomener *hen*, mens andre anser seg selv som *de* eller *dem*. Det er også noen som foretrekker å ikke bruke pronomen i det hele tatt, men heller kun å bli omtalt med navnet sitt.

Slik det har kommet frem i min studie, er det produsert desidert flest personnavn uten prepropriell artikkel, noe som derfor kan vise til at dette er det tradisjonelle i Trondheim i dag. Det at artikkelen også har gått ut av bruk i Oslo-området, og kan se ut stå i en tilbakegang flere andre steder, kan derfor bli sett på som positivt. Hvis man som lærer bruker den preproprielle artikkelen konsekvent, kan det være fare for «å trække noen på tærne» siden det ikke er alle som anser seg selv som verken *han* eller *hun*. Det er derfor viktig at man som lærer er kjent med at den preproprielle artikkelen muligens kan være støtende, og at det er viktig å bruke det navnet og det pronomenet som eleven selv ønsker. For å trives på skolen og i klassen er en essensiell faktor at elevene blir sett og anerkjent. I møte med elevene er det derfor svært viktig å bruke både det navnet og det pronomenet som elevene selv ønsker.

